957

NEMZETI NŐNEVELÉS

KIADJA

AZ ERZSÉBET-NŐISKOLA TANÁRI TESTÜLETE.

BERTA ILONA KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

SZERKESZTI

SEBESTYÉNNÉ STETINA ILONA.

XXXIV. ÉVFOLYAM. 1913. VII—VIII. FÜZET.

Szeptember—október.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

TARTALOM.

		Lap
I.	Péterffy Sándor. (Arcképpel.) Sebestyénné Stetina Ilona	253—259
II.	Évnyitó. Berta Ilona	260—263
III.	A magyar iparoktatás. Vig Albert	264—279
IV.	A nő iskoláztatásának fontossága. Dr. Halmi Piroska	280—284
V.	Nemzetközi közgazdasági tanfolyam Budapesten. Dörfler Janka	285—291
VI.	A női választójog kongresszusa. Szigethy Karolina	292—294
VII.	A művészi könyvkötés mint női foglalkozás. Bató Viola	295—298
VIII.	Bajorország leányiskolái. Futima Sarolta	299—302
IX.	Elemi iskolák Előindiában. Poznan Jolán	303—306
X.	**Külföldi lapszemle.** Dr. Schmidt Mária	307—314
XI.	**Nőnevelési szemle.** A középoktatás reformja. — Szíves kérelem a Péterffy tanítványokhoz. — Árpádházi szt. Erzsébet műhelyei Cifferen. — Analfabéták oktatása. — A M. D. E. igazgatósági ülése. — A pedagógiai könyvtár	315—320
XII.	**Irodalom.** Giesswein Sándor dr. Kereszténység és békemozgalom. — Martos Ágostonné: Utmutató a német nyelv tanításához. I. S. — Thomas: A nevelés a családban. — A «Magyar Könyvtár» füzetei	321—323

☛ *Tisztelettel kérjük folyóiratunk t. előfizetőit s az iskolákat és egyesületeket, melyek folyóiratunkat járatják, hogy az előfizetési pénzeket* ***egyenesen kiadóhivatalunkba (István-út, Erzsébet-Nőiskola)*** *szíveskedjenek küldeni. A közvetve beküldés által az úgy is csekély előfizetési díj jelentékenyen megkevesbedik. Reklamációkat díjtalanul csak a füzet megjelenését követő hónapban teljesítünk. A folyóirat régi évfolyamai még kaphatók a kiadóhivatalban.*

A *„Nemzeti Nőnevelés"* megjelen (az iskolai nagy szünet idejét kivéve) havonként három nyomott ívnyi terjedelemben.

Előfizetési díj: egész évre 4 kor.

Csak egész évre nyitunk előfizetést; de az előfizetési összeg két részletben való lefizetését is elfogadjuk.

Az előfizetési pénzek a *„Nemzeti Nőnevelés"* címe alatt az Erzsébet-Nőiskolába (István-út 93. sz. a.); a folyóirat szellemi részét illető közlemények Sebestyénné Stetina Ilona szerkesztőhöz (VIII. ker., Rákóczi-tér 4. sz.) küldendők.

NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXXIV. ÉVFOLYAM. 1913. SZEPT.—OKTÓBER. VII.—VIII. FÜZET.

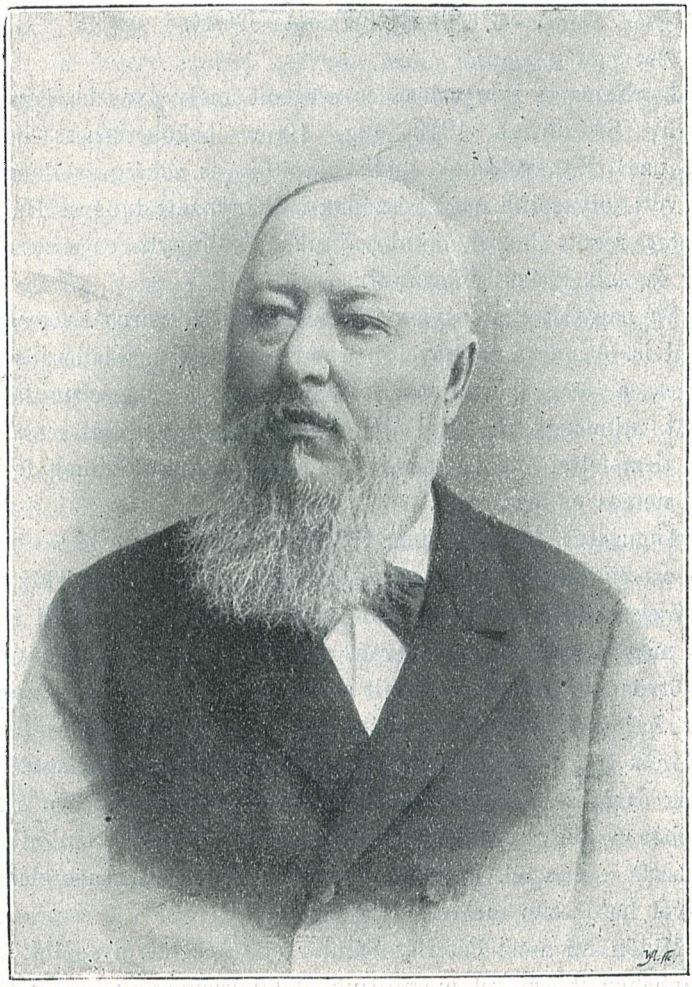

PÉTERFFY SÁNDOR

PÉTERFFY SÁNDOR.

A «Nemzeti Nőnevelés» és olvasóit mély gyászba borította Péterffy Sándornak 1913 aug. 10-én bekövetkezett halála. A Nemzeti Nőnevelésnek egyik alapítója és sokáig szellemi vezére volt, olvasóink nagy részének bálványozott tanára. Hála és szeretet fűzött hozzá mindnyájunkat; elhunyta ez érzésekből nagy és igaz gyászt fakasztott.

De nagy és mély gyász illetne minket e szoros kapcsolatok nélkül is. A nagy népnevelőt, a tanítók atyját, a bölcs és igaz embert, a magyar kultura lelkes apostolát gyászolnunk kell együtt mindazokkal, kik Péterffy Sándor nagyságát megértve, igaz tisztelettel megilletődve és meghatva hajtják meg fejüket az ő nemes emléke előtt.

Augusztus 14-én, mikor Péterffy Sándort zuhogó esőben a kerepesi-úti temető halottas házából utolsó útján elkisértük, jóleső érzéssel láttuk, hogy sokan vagyunk, kiket az ő lelki nagysága megihletett. Bárczy István, a főváros polgármestere, mikor az Eötvös-alap nevében a nyilt sírnál a «tanítók» és a «nemzet nagy halottjá»-tól elbúcsúzott: fővárosi és vidéki tanítók és tanítónők nagy tömegében ébresztette fel a kegyeletnek, elismerésnek és igaz megilletődésnek érzéseit. Az Eötvös-alap elnöki székéből a nagy elődöt méltóbb szavakkal méltóbb utód nem sirathatta volna el. Eszméi diadalát láttuk a nemes cselekedet erejével ható szép megemlékezésben.

Midőn mi most Péterffy Sándor emlékezetét olvasóink előtt könnybeborult szívvel megujítjuk, lelki szemeinkkel csak a tanárt, a jóbarátot, a nemes embert látjuk. Hogy óriási munkaerejével a tanítók és a magyar kultura javára mit áldozott és

mit alkotott, tudjuk, érezzük,* de az ő tanítói egyéniségének igézete tart fogva, s arra késztet, hogy halála után is hódolattal hajtsuk meg előtte az elismerés, a tisztelet, a bámulat lobogóját.

Azok közé tartozott, akit *az Isten is tanítónak* teremtett; de nem azért, mert haragudott rá, hanem mert különösen kegyelte. Fel is ruházta mindazon jó tulajdonságokkal, melyek a gyermekek szivét tanítójukhoz hajlíthatják. Erőteljes szép ember volt és érces, meleg, szívhez szóló hangja a legkisebbeket is megigézte; a gyermek nyelvén való kedves, okos beszéde pedig az ellenzéki természetüeket is akarata alá hajlította.

Ott ismertem meg, a «műhelyben», a Deáktéri evangelikus iskolában ezelőtt 40 esztendővel. Zirzen Janka vitt el oda, ki tanítványaival ez időben a jelesebb fővárosi tanítókat sorba látogatta, hogy a leendő tanítónőkkel a tanítás helyes módját gyakorlatilag megismertesse. Elbűvölve hallgattuk a kis mesét, olvasmánytárgyalást, mellyel 4-ik osztályos fiútanítványait foglalkoztatta. Nem tudtuk a tanítványok tudását, a tanulás munkájában való örömteljes közreműködésüket csodáljuk-e jobban, vagy azt a hatalmas szuggeráló erőt, mellyel a mester a tanítványok lelkét lekötötte, munkára serkentette. Itt értettük meg, mit jelent tanítónak lenni, s nem egynek közülünk egész hosszú életen át Péterffy maradt a megközelítni vágyott tanítói ideálja.

Nemcsak a tanítványokra, magára Zirzen Jankára is nagy hatással volt Péterffy rendkívüli tanítói egyénisége. Eötvös szellemének tiszteletében különben is rokonok voltak ők, nem csoda, hogy mint munkatársak is egymásra találtak. Mikor 1877-ben a polgári iskolai tanítónőképző tanári testületét az eddigi óraadók helyébe végleg kinevezett tagokból megalkották, Zirzen a pedagógiai tanszékre Péterffy kinevezését hozta javaslatba, s a közoktatási miniszter e fontos tanszéket csakugyan Péterffyvel, az egyszerű elemi iskolai tanítóval töltötte be.

Nagy olvasottsága, szorgalmas önképzés útján nyert sok-

* Lásd Péterffy Sándor szép életrajzát a Nemzeti Nőnevelés 1900. évi második füzetében, Komáromy Lajos tanártársa tollából. *Szerk.*

oldalú pedagógiai tudása akkor is méltóvá tették volna őt ez állásra, ha kiváló tanítói érzéke őt minden lehető pályázó-társa fölé nem emeli. Ez a fényes tanítói tulajdonsága tette az ő működését a polgári tanítónőképzőben, a mai Erzsébet Nőiskolában, korszakos fontosságúvá. Ez tette lehetővé, hogy a polg. iskola tanítónők képzésénél a gyakorlati tanítások vezetésében olyan tradició fejlődött ki, mely a tanítónők képzésében a tanítói arravalóság kifejlesztését elsőrendű követelménnyé tette, s mely a polgári iskolákban a *tanítónők* munkásságát a mai elismerésre méltó színvonalra emelte.

Mert nemcsak a pedagógiai órákon, a tanításra való gondos előkészítés közben hatott felvilágosítással, bátorítással és lelkesítéssel a tanítónő-tanítványokra, hanem mint mikor a lelkes zenész az első hegedűt felragadva a zenekar elé áll, hogy vezessen és irányítson: ő is akárhányszor átvette a szót a próbálkozó tanítójelölttől s tanártársak és tanítványok gyönyörűségére végig vezette a tanítást. Aki ilyen «mintatanítását» hallotta, amely a finom sokratikának, a gondolat ébresztésének és kialakításának, a nevelői hatások gondos kitanulásának, a tanítvány felemelésének és nemesítésének igazi mesterműve volt: az Péterffy Sándort soha elfeledni nem tudja, az tanítás közben önkénytelenül is őt követi, nemhogy szolgailag utánozza, de, hogy a mester hatására a lelkében felébredt tanító művészeti ösztön sugallatának engedjen. Sokan talán nem is tudják, nem is sejtik már, hogy hatása alatt állanak, mások tudatosan, büszkén vallják ezt be s büszkeségüknél csak hálájuk nagyobb, melylyel mesterüknek a lelkükbe oltott kincsekért adóznak.

«A te szíved melege, a te lelked ragyogása kísér és buzdít bennünket pályánk fáradalmai között» — mondja neki 60-ik születésnapján egy régi tanítványa* — «és ez a csodálatos fény

* 1901-ben, március 17-én ünnepet rendeztek tiszteletére régi és akkori tanítványai, hogy egybegyűlve, őt 60-ik születésnapján üdvözölhessék. A szegényháztéri óvónőképzőben rendezett szép ünnepen Tattay Irén üdvözölte a régi tanítványok nevében. Az ő beszédjeiből idézzük e sorokat.
Szerk.

és melegség, melynek egy paránya elég, hogy az ifjú fogékony lelkű tanítvány szívét világossággal s a választott pálya iránt való lelkesült odaadással töltse meg, nem fogyatkozik meg az idő mulásával, de erőben és ragyogásban növekedik. Így mi átadhatjuk a következő nemzedéknek a mi tanítványainknak, a haza reményeinek, kiknek zsenge szívében is felbuzog e szent fény sugarára a legtisztább ideálizmus, az ember és hazaszeretet. Ez a Te halhatatlanságod, a Te érdemed, amelyhez hasonló csak kevés kiválasztottnak adatott osztályrészül.»

Tizenkét éve már, hogy elhangzottak e szavak, de ott visszhangoznak azok ma is a Péterffy tanítványok lelkében, minthogy él bennük az a fény és ragyogás is, melyet valamikor a bálványozott tanár lelkesedése keltett lelkükben életre.

Pedig az ő közvetlen hatása tanítványaira régen megszünt. Régi, gyötrő szívbaja a tanítói munkától visszavonulásra késztette már tíz évvel halála előtt, s abban is megakadályozta, hogy mint azelőtt, a pedagógiai irodalmat művelje. A Nőnevelés is hiába várta a «mintaleckéket», pedig a Nőnevelésnek, melyet régebben annyi szép cikkel gazdagított, nagyon szeretett volna dolgozni. Leveleiben gyakran sajnálkozva említi, hogy nem buzdíthatja már a régi tanítványokat, hogy a Nemzeti Nőneveléshez s a Mária Dorothea Egyesülethez hívek maradjanak s ezeket mindig összekötő kapocsnak tekintsék, melyek a kartársi összetartozást minden olvasóval, minden taggal jótékonyan érezteti.

Leveleiben a legutóbbi időkig az maradt, aminek mindig ismertük: a nagylelkű, minden szépért, jóért, közös érdekekért érdeklődő igaz magyar hazafi. Még ez év elején Komáromy Lajoshoz intézett leveleiben is ott csillog a régi nemes szellem, melyet békóba vert a sok szenvedés.

Négy utolsó leveléből, melyet ez év tavaszán írt, közöljük a következő jellemző részleteket.

Pándorfalu, 1913 jan. 14.

«... Még, hogy Pozsonyban laktam, egy ódondász boltjában böngészvén, az «Uj Magyar Muzeum» nehány füzetére s azokban Hunfalvy Pálnak egy érdekes dolgára akadtam, meg is vettem e füzeteket,

s az érdekes munkát el is olvastam, s feltettem magamban, hogy arról valamelyik tanügyi lapban írni is fogok; de bíz, ez csak jó szándék maradt; mert ezóta a tehetetlenség mindjobban-jobban erőt vett rajtam. Ezért elküldöm e munkát keresztkötés alatt a mai postával Neked; talán nem ismered és jó szívvel veszed, s ha jónak találod, s teheted, ismertetni is fogod azt a mai nemzedékkel. Véleményem szerint becses és üdvös dolgot végeznél ezzel is.

Sajnos, testi erőmmel a szellemiek is erősen hanyatlanak, a komoly olvasmány hamar kifáraszt már, a napilapok érdemesebb része pedig nem nyújt már régóta örvendetes, lélekemelő dolgokról szóló tudósításokat. Adjon Isten a maiaknál jobb napokat hazánknak s nemzetünknek s szüntesse meg fiai között a visszavonás s békétlenség átkát.» — — —

Pándorfalu, 1913 febr. 9.

«Kedves Barátom!

Folyó hó 5-én kelt becses leveledért fogadd az én köszönetemet szívesen. Hunfalvy Pál «Igaz arany bulla» című műve szerintem sem alaki szépségénél vagy időszerűségénél, mint inkább annál a nevezetességénél fogva érdemelné meg a mai nemzedék méltatását, amelyet írójának az a hősies bátorsága és lángoló ügybuzgósága tüntet fel, amelyekkel nemzetünket ő már 1850-ben a tetszhalálból új életre akarta volt ébresztgetni. Igazad van, hogy ép most, a választójog reformálásának ingerültséggel teljes korszakában, nem volna időszerű az «Igaz arany bulla» egyik-másik pontjának a tárgyalása; de talán majd később megemlékezhetnek utódaink Hunfalvynak erről a munkájáról is, habár ez nem ér is annyit, mint Széchenyi I. gróféi, vagy Eötvös J. báróéi, nemzetünknek eme két nagy prófétáiéi.

Fogadd kegyesen tőlem a multkor küldött két füzetnek a kiegészítő részeit is; ma teszem postára azokat.

Köszönöm az «Eötvös-ünnep»-ről szóló szíves tudósításodat is. Jól eset lelkemnek, hogy Négyessi L. régi ismerősöm emlékbeszéde oly köztetszésben részesült, s hogy Tuba Károly kartársam is szent lelkesedéssel áldozott volt a kegyelet oltáránál. Vajha tanítótársaink nagy többségét is minél előbb áthatná és tettre buzdítaná a kartársi szeretetnek és a nemzeti közérzületnek és kegyeletnek áldást árasztó lelke!

Közlöm veled, hogy a «Prot. Irod. Társaság»-nak kezdettől fogva rendes tagja vagyok, s a «Prot. Szemlé»-t, amennyire erőm engedi, el-elolvasom; «A belmissió hősei» című könyvet gyönyörűséggel olvastam; de az «Egyházi és Iskolai Lapo»-t nem járatom, mióta sokat betegeskedem, s elgyengültem; pedig egykoron szorgalmas munkatársa is voltam az áldott emlékű dr. Ballagi Mórnak.

Egészségi állapotom most tűrhető; szenvedek ugyan most is gyakran régi bajaim miatt, de fekvő beteg az idén még nem voltam. Hála Istennek, enyéim is elég jól érzik most magukat.» — — —

Pándorfalu, 1913 márc. 28.

«... A jó idő itt is mutogatja már magát; de nem tartós még; a házat még csak néha-néha hagyhatom el, s csak rövid időre. A gólyák, fecskék sem értek még ide, s az én régi szív-, ideg- és

vesebajaim sem búcsúztak el tőlem; szenvedek miattuk mostanában is; de fekvő beteg nem vagyok; hála a jó Istenek! Fáj a nagy tehetetlenség; csak az vigasztal, hogy még bírtam, Isten segedelmével sokáig szolgáltam szent ügyeinket Veletek együtt. «Áldja ezért is én lelkem az Urat!» míg élek mindenha a CIII-ik zsoltár igéivel.

Abban a jó reménységben töltöm most már tétlenül muló napjaimat, hogy Isten minden jóval megáldja hazánkat s nemzetünket is, s a közel jövőben, ha én nem érhetem is meg, boldogabb leend az emberiség, mint eddigelé volt. Ámen!»

Pándorfalu, 1913 ápr. 5.

... Az Eötvös-alap» egyesületi dolgai felől való tudósításodat is köszönöm. Vajha ez is mindenha csak örvendetes lehetne! A kartársi szent szeretet és a nemzeti közérzület áldást árasztó lelkének a hatalma terjedjen és hatalmasodjék el kartársaink között minél előbb; legyen Isten áldása a Ti szent munkátokon, s «Tanítóházaink» lakóinak nemes és szent igyekezetén!

Végtelenül fáj, hogy én tehetetlenné vált nézője lehetek csak a Ti nemes és szent munkátoknak; de meg kell szomorú sorsomban nyugodnom; s örvendeznem lehet afelett, hogy egykoron én is tőlem telhetőleg szolgálhattam szent ügyeinket. «Áldja én lelkem az Urat.»

Ma már lerázott magáról mindent, ami földi. Köztünk, akik tanítványai, barátai, tisztelői voltunk, emlékezete «éltető eszmévé finomúl», hogy nemzedékeken át éreztesse áldásos hatását, hogy haló poraiban is nemesen ösztönzője maradjon minden szép, igaz és magyar érzéseinknek.

Budapest. *Sebestyénné Stetina Ilona.*

ÉVNYITÓ.

Midőn az 1913—14. iskolai évet ünnepélyesen megnyitom, a tanári testületek nevében is üdvözlöm a mi kedves leányainkat, kis és nagy növendékeinket, baráti érzéssel, tisztelettel, szeretettel. És arra kérem őket, tartozzanak hozzá szívük egész bensőségével a mi kedves iskolánkhoz, intézetünkhöz, akkor Isten áldása lesz azon a munkán, melyet közösen végezünk.

Valahányszor együtt látom ezt a fiatalleány-sereget, amelynek minden egyes tagja igéret, reménység, a jövő időnek biztos záloga, mindig bizonyos meghatottságot érzek és szinte önkénytelenül *segítséget kérek a jó Istentől, adjon szavamnak erőt és ihletet, hogy megérinthessem vele a mi leányaink értelmét, lelkesedését, akaratát, hogy ne maradjanak azok a szavak üresek, hanem a maguk lelki életének útján mindnyájunkra nézve hasznos és jó cselekedetekké alakuljanak át. Így legyen!*

Kedves leányaim! Maguk már bizonyosan sokszor hallották — még a kisebbek is — hiszen szállóigeként él köztünk a mondás, hogy az iskola voltaképen csak előkészít egy nagyobb, nehezebb iskolára, amelynek neve *élet*. Az életet maguk még nem ismerik, mi már ismerjük. Minden nevelőnek, tanítónak, szülőnek ott él, ott ég lelkében az az olthatatlan vágyakozás, hogy az ő neveltjét, tanítványát, gyermekét úgy állítsa bele az életbe, hogy az ott majdan *boldog* legyen. Olyan jól emlékszem, hogy mikor az első hatodik osztály növendékeitől, akiket már én is tanítottam, elbúcsuztunk, hogy egy édesanya, mikor két leánykáját, a kedves iker gyermekpárt, átvette tőlünk, könnyel a szemében azt kérdezte tőlem: de vajjon — vajjon úgy neveltük-e ezeket a gyermekeket, hogy az életben boldogok lesznek?

Ez a vágy azonban nemcsak a mi lelkünkben van meg, megvan az már a maguk lelkében is, a kisebbekben öntudatlanabbul, a nagyobbakban öntudatosabban. Két szólamban, két hangban szólal meg, mintha a szívnek két húrján játszana, amely szólamokat, hangokat össze kell hangoztatni, összhangba kell hozni a lélekben. Az egyik hang azt mondja, hogy *én boldoguljak*, hogy sikereim legyenek, hogy eredményeket érjek el, hogy kellemes és jó életem legyen. A másik hang azt hangoztatja, hogy *boldogítsak*, hogy szeretteimet, a hozzámtartozókat, barátaimat, azokat, akikkel együtt élek, *boldoggá tegyem*. Mindjárt jó előre megmondom, hogy csak akkor lesz összhang a maguk lelkében és életében, ha *erősebben* szólal meg lelkükben, szivükben a boldogítás vágya, a vágy, hogy *másokért éljenek* és mi nevelők és szülők akkor állítjuk magukat be jól az életbe, ha úgy neveljük, hogy lelkükben erős legyen a vágy *másokat boldogítani*.

Vizsgáljuk csak, mennyiben van meg ez a *nevelő ereje* az Erzsébet-Nőiskolának. Ebben a nagy házban sokan lakunk együtt. Megvan minden kis és nagy leánykának a maga asztala, fiókja, szekrénye, padja, a nagyobbak már így is beszélnek: az én szobám. És mégis mindeniknek érezni kell, hogy azok a tárgyak csak most, csak ideig-óráig az övék, hogy azokat meg kell kímélni, a padokat nem szabad megfaragni, a zongorát összekarcolni, a padlót betintázni, mert hiszen máris jön a jövendő gazda, aki birtokba veszi. De kedves leányaim, nem az a legfontosabb, hogy az Erzsébet-Nőiskolában a tárgyak épségben maradjanak, hanem hogy a maguk lelkében felébredjen *az a finom érzés, hogy mindazt megkíméljék, ami magukat körülveszi*. Abban a nagy iskolában, amit úgy hívnak, hogy *élet*, erre szükségük lesz.

Haladjunk tovább, mintha felfelé mennénk a völgyből a hegyre. Ez a mi házunk egész nyáron mosakodott, öltözködött, csinosította magát, hogy méltóan fogadja az ő kedves vendégeit, a mi leányainkat. Ragyog, fényes, tiszta és most azt mondja nekünk mindnyájunknak: vigyázzatok a rendre és a tisztaságra.

Tőletek függ. Te kis leány ne hagyd széjjel könyvedet, kötényedet stb.; te nagyobb, te jövendőbeli tanítónő, vidd be a rendnek és a szépnek szellemét a te otthonodba, a te szobádba és osztályodba. Nagyon jó dolog, ha rend van az Erzsébet-Nőiskolában, de nem ez a fő; arra vágyódunk mi, hogy a *maguk lelkében fölébredjen a rendnek és tisztaságnak szeretete,* mert erre az életben szükségük lesz, ha boldogok akarnak lenni.

Egy kis kitéréssel megemlékezem az egyenruha nevelő értékéről és erejéről is. A csinos, kedves egyenruha, melyet ez az intézet követel, mintegy testvérekké avatja magukat, egyenlőkké teszi. Elvonja attól, hogy mindig a ruhával és a divattal foglalkozzanak, hogy egymást leszólják és azért keseregjenek, hogy nincs olyan ruhájuk, mint a másiknak. Azt is reméli az egyenruha, hogy egyszersmindenkorra elfojtja magukban a divathajhászás túlzásait és *megszeretteti velük az egyszerű előkelőséget.* Milyen jó, aki ezt a tanítást kiviszi magával az életbe.

E kis kitérés után haladjunk felfelé a hegyen. Ez az intézet megtanít arra, hogy az időt jól felhasználjuk. Itt minden órának, mondhatnám minden pillanatnak megvan a maga kötelessége. A legkisebb leány is rájön arra, megérzi, hogy az időnek értéke van, megsejti, megtanulja, hogy jó időbeosztással sokkal többre megy. Segít ebben az órarend is, és a házunk beosztott ideje, de a főcél az, hogy *az időérzék, a pontosság, az előkelő lelkeknek ez a szép ereje a maguk egész lényében felébredjen és tetteikben kifejezésre jusson.* Ebben mindnyájunknak össze kell tartanunk, egyetlenegy növendéknek a pontatlansága olyan bajt okoz az egész intézetnek, mintha egy láncban egy láncszem elszakad. Adjunk egymásnak jó példát kedves leányaim!

Az idő és az abban végzett munka, a munkaszeretet, a munka megbecsülése egy másik, még magasabb értékű tanítása a mi házunknak. Mindenkinek megvan itt a maga munkája, amely egy közösségbe tartozik bele. Nem külön, egymásért dolgozunk. Amíg az a kis leány az ő leckéjét tanulja, a nagyobb, a tanítójelölt már azon gondolkozik, hogyan tanítsa meg a

kisebbet egy újabb ismeretre. A tanítónő, a tanár azon fárad ugyanebben az időben, hogy tudását mélyítse, a szertárt, a könyvtárt a mi növendékeink javára gyarapítsa. S mi minden munka történik még ebben a közösségben. A szakácsné értünk fárad, a mosókonyhában nekünk vasalnak. Mily fontos az, kedves gyermekeim, leányaim, hogy maguk az életbe kivigyék annak a gondolatnak megértését, hogy *együtt kell dolgoznunk, ha valamit alkotni akarunk. Boldog az olyan ember, kit a munkakedv az élet egész útján elkísér.*

A munka megbecsülése természetszerűen, biztosan kifejleszti és fenntartja *a nagyrabecsülés és tisztelet érzését egymás iránt.* Vágyódunk arra, hogy ennek kifejezést adjunk, hogy elismerjük egymás érdemeit s hogy örüljünk egymás sikereinek. És végül felébred mindnyájunk lelkében az a vágy, hogy *megkíméljük* egymást, hogy tekintettel legyünk egymásra, ami arra vezet, hogy mindenkinek, *kicsinek, nagynak egyaránt bizonyos mértékben tekintélye legyen.*

Ha ezen az úton haladnak, meglesz aztán a legnagyobb jutalmuk, hogy szeretetet, vonzalmat, barátságot ébresztenek és nyernek a szó igaz értelmében, felmelegszik a szívük és *a szeretet éltető melege hatja át az Erzsébet-Nőiskolát.*

Az intézet e *nevelő törekvését,* amelyet magukkal megértetni óhajtottam, úgy is nevezhetném: az **intézet szelleme.** Az Erzsébet-Nőiskolában jó szellem van, ha tagjait ezek az erők erények irányítják. De újra ismétlem, nem az intézet a fő, *magukat óhajtjuk az intézet egészséges és tiszta levegőjében, szellemében úgy nevelni, hogy majdan az életben boldogítsanak és boldogok legyenek.*

És most megismétlem az én invokációmat és *arra kérem a jó Istent, adjon szavamnak* erőt és ihletet, hogy megérinthessem vele a mi kedves leányainknak értelmét, lelkesedését, akaratát, hogy ne maradjanak azok a szavak üresek, hanem a maguk lelki életének útján mindnyájunkra nézve hasznos és jó cselekedetekké, tettekké alakuljanak át. Így legyen.

Budapest.

A MAGYAR IPAROKTATÁS.*

(Első közlemény.)

A kézműipar története arra a figyelemreméltó tényre tanit meg bennünket, hogy az ipar mindenkor, ha ki akarta heverni a gazdasági válságokat, az iskolától kért és remélt segítséget.

Az iparűzésnek a törvényhozás által való szabaddá tétele, a sokszor félreismert iparszabadság, egyrészt szabad versenyt teremtett, másrészt azonban az iparűzők figyelmét az oktatás és nevelés fontosságára terelte; arra a meggyőződésre jutottak ugyanis, hogy amint arról van szó, hogy valaki szabad versenyben érvényesüljön, nem lehet az iskolát és a nevelést nélkülözni, és ezért az összes ipari államokban arra törekedtek, hogy a hazai iparnak az iskolában szilárd alapot építsenek. Mindenütt feladatának tekinti a modern állam, hogy iparoktatási intézeteket alapitson, fenntartson, támogasson.

Az exakt tudományok vívmányait, az iparművészet eredményeit épúgy, mint a kulturhistóriai tudás gazdag tárházát, rendszeresen dolgozó iskolák által az iparűzőknek és a honi iparnak hasznára hozzáférhetővé kell tenni. Az iparoktatásnak jelenleg az a feladata, hogy a modern tudomány és művészet eredményeit az iparos osztály hivatásának megfelelőleg népszerűsítse.

* Szerző előadta német nyelven a Budapesten (1913 augusztus 11—31-ig) tartott VII. Nemzetközi Közgazdasági Tanfolyamon. A tanulságos előadás magyar nyelven csupán folyóiratunkban lát napvilágot s ezért a szerzőnek a közlés megengedését itt a nyilvánosság előtt is megköszönjük. *Szerk.*

Természetes fejlődési jelenség, hogy minden időkben a főiskolaszerű képzőintézetek előbb létesültek, s a praktikus életszükségleteket szolgáló iskolák csak később.* Tekintetbe véve az iparpolitikai és a közoktatáspolitikai kérdések sokfelé elágazó voltát, jelenleg nincs módunkban az iparoktatás kifejlődését behatóan kifejteni, meg kell elégednünk azzal, ha azokat a legfontosabb mozzanatokat szögezzük le, melyek a jelen fejlődési fokhoz vezettek.

* Az ipari és technikai oktatás csíráit Magyarországon a klastromokban kell keresnünk. Pozitív adatok bizonyítják, hogy a XIII. században egyes szerzetesrendek, különösen a bencések, arra törekedtek, hogy kutatásaik és intelligenciájuk gyümölcseit az alsó néprétegeknek, különösen pedig az iparűzőknek hozzáférhetővé tegyék. A klastromok iskolái és műhelyei az első kiindulópontjai ennek az oktatási ágnak. A XIV. és XV. században a városok kezdenek figyelmet szentelni a termelők didaktikus úton való támogatására, amennyiben az iskolákban a gazdasági, kereskedelmi és ipari élet egyes tárgyait tanítani kezdték. Később a XVI. és XVII. században követte ezt a rendszeres földrajz és rajztanítás bevezetése. A piaristák tanintézeteiben különös szeretettel ápolták az építészetet és az ipari szakrajzot. Ezekből a tiszteletreméltó törekvésekből fejlődtek ki azon kulturmozgalmak, melyek végül a XVIII. században az iskolai reform nagy művéhez vezettek.

Mária Terézia alatt, ki az egész iskolaügyre sok gondot fordított, lépett elő teljes nyiltsággal az a gondolat, hogy az iskolákat a háziiparfejlesztés szolgálatába állítsák. 1770-ben Budán királyi rajziskolát állítanak fel. Egy 1774-ből való rendeletben pedig az az eszme is tükröződik, hogy az ipari életet a népiskolák útján kell befolyásolni. Ez a rendelet, mely iskolaügyi statisztika készítését rendeli el, a többek közt így szól: «Bármilyen állapotban vannak is a városi iskolák és bármiből tartják fenn magukat, szándékom az, hogy a polgár magát a mesterségekhez és művészetekhez szükséges szakismeretekben jobban kiképezze.»

Az 1777-ben kibocsátott általános iskolaszervezet (Ratio Educationis totiusque rei literariæ per regnum Hungariæ et Provincias eidem adnexas) úgy intézkedett, hogy minden városban egy nemzeti iskola szerveztessék kötelező rajzoktatással. A következő évtizedekben számos rendelet szabályozza az iskolalátogatási kényszert és a serdültebb ifjúság számára vasár- és ünnepnapokon tartandó ismétlőkurzusokat. Egy 1795-ből való rendelet büntetés terhe alatt megtiltja a mestereknek, hogy olyan inast vegyenek fel, ki az elemi iskolákat nem végezte el, s kötelezi az inasokat a rajziskola látogatására.

Az iparoktatás újjászervezése a XIX. század elején megy végbe. Az összes kulturállamokban elterjedt az a mozgalom, melynek célja volt, hogy magasabb technikai tanintézetek felállításával segítsenek az iparon. A XVIII. században csak Franciaországnak van egy 1795-ben

Korszakalkotó volt a magyar iparoktatás kialakulására az 1884-iki ipartörvény. Ez kötelezi elsősorban a községeket arra, hogy ha a községben legalább 50 szolgálatban levő tanonc van, tanonciskolát állítsanak fel, kötelezi a mestereket másrészről arra, hogy a tanoncok rendszeres iskolába járására módot szolgáltassanak. A magyar ipartörvény értelmében minden inas látogatja a továbbképző iskolát, és a mesterek kötelessége, hogy őket az iskolábajárásra szorítsák. E szabályok megszegését szigorú bírságokkal sujtják.

Sokat vitatott probléma, hogy az ipari továbbképző iskoláknál a szabad iskolalátogatás vagy az iskolakényszer elvét részesítsük-e előnyben. Az iskolakényszer ellenzői felhozzák, hogy azok a tanulók, akik csak a törvény kényszerítő hatalma folytán látogatják az iskolát, kelletlen közremunkálásukkal az iskolát csak gátolják működésében, míg az önként járó tanulók szorgalmukkal és iparkodásukkal segítik azt. Csakhogy a tapasztalat nem erősíti meg eme véleményt. A szabad iskolalátogatás elve mellett majdnem minden iskolában állandó nehéz akadálya az eredményes munkának a rendetlen iskolábajárás. De ettől eltekintve, kell, hogy az iparososztály megerősítésére irányuló

alapított technikai tanintézete (École polytechnique). Ehhez hasonló intézeteket a XIX. század első évtizedeiben kezdtek külföldön alapítani; így 1815-ben Bécsben, 1821-ben Berlinben, 1824-ben Londonban, 1825-ben Karlsruheban, 1827-ben Münchenben, 1820-ban Dresdenben, 1829-ben Stuttgartban, 1831-ben Hannoverben. 1846-ban alapíttatott Pesten a királyi József-ipariskola, amely a mostani kiváló József-műegyetemmé fejlődött s 1871-ben nyert főiskolai rangot és autonómiát.

Az első londoni kiállításon is (1851) felmerült egy nagyerejű szervező mozgalom. A nagy jelszó, melyet Semper 1851 óta hirdetett «az ipar emelése a művészet által», a South-Kensington-Museum alapítására vezetett. Ez a gondolat, hogy t. i. az ipart nagyszabású intézmények által kell felsegíteni, egész Európában el volt ezidétt terjedve. 1860 óta Európa majdnem mindenik nagyobb államában keletkeztek külön iparművészeti múzeumok, vagy legalább is a meglevő múzeumokat látták el külön osztályokkal, hogy az iparnak ösztönző mintákkal szolgáljanak. Ezeknek a befolyásoknak köszönhető a kassai és a budapesti felsőipariskola, a budapesti iparművészeti és a technológiai iparmúzeumok, valamint a budapesti iparművészeti iskola alapítása, mely intézetek igen szerény viszonyok közül emelkedtek mai imponáló magaslatukra.

minden törekvésnek a jövendő egész iparos nemzedék teljes széles rétegére kiterjedő nevelés legyen a súlypontja. Ebből következik, hogy a továbbképző iskola feladata nem az, hogy egyes tanulnivágyó tanoncoknak, hanem hogy az egész iparosifjúságnak legyenek oktató és nevelő intézetei.

A magyar kormány az utolsó három évtizedben a hazai ipar fejlesztésére egész sor intézményt létesített. Ezek kivitelénél természetesen nagyon fontos volt, hogy a külföld hasonló intézeteit alaposan ismerjük, hogy meg tudjuk ítélni, mi alkalmas az itthoni megvalósításra. Természetesen nem remélhettük, hogy olyan intézményeket fogunk kint találni, melyeket minden további gondolkodás nélkül, honunk különös viszonyai mellett is átültethetünk; inkább arról volt szó, hogy ösztönző példákat keressünk, melyeket itthon gyümölcsözőleg érvényesíthetünk. Természettörvény, hogy az egészséges szervező gondolatoktól vezetett oktatásügy valamely országban elválaszthatatlanul összefügg a nép történeti kifejlődésével, gazdasági és politikai helyzetével.

Ebben az időben tört magának utat az a meggyőződés, hogy kell egy csomó iparoktatási intézetet létesíteni, amelyek egymást kölcsönösen támogatják, s melyek nem egy általános, összefoglaló kiképzést nyujtanak, hanem a helyi ipar érdekeit szolgálják.

Az állam eme törekvését hatalmasan támogatta az a nemzeti gondolat, hogy az ipar terén is kerülni kell a külföldi divattól való függést és a nemzeti eszmét kell a hazai alkotásokban kifejezésre juttatni. Az a törekvés, amely minden mai kulturnépnél eredményesen nyilvánult meg, t. i. a hazai ipar támogatása és művészi megnemesítése, itthon is felébresztette a nemzeti öntudatot, és ez arra a belátásra vezetett, hogy minden erőkifejtés ezen a téren a nemzeti jólétet és nemzeti kulturát szolgálja.

Legyen szabad ehelyütt egy kitünő példával is szolgálnunk: Pécsett Zsolnay a legpompásabb porcellán- és fayence luxuscikkeket gyártja, melyeket immár az európai keramika legkitünőbb produktumai közé számítanak. Pedig ennek az árúnak nem

valami új találmány, hanem a nemes ornamentika és mesteri technikai kivitel biztosították a győzelmet. Ez a példa is mutatja, hogy minden igazi tehetség energiával ha párosul, utat tör magának még a legkedvezőtlenebb viszonyok között is.

Arra kellett törekedni, hogy az ipari munka termelőképességét a munkásság minél nagyobb kiképzésével emeljék és előmozdítsák. Erre a célra különösen alkalmasak voltak a műhelyekkel kapcsolatos ipari tanintézetek. Ezeknek nevelő tevékenysége ama praktikus kiképzés mindinkább csökkenő befolyását pótolja, melyet az iparosifjú élvezett, mikor még a tanonc nevelését és kiképzését az iparosrend közös érdekének tekintették. Az iparososztály elméletileg és gyakorlatilag jól képzett vezetőit illető fokozódott szükségletnek megfelelőleg, az állam kezdeményezésére a XIX. század végén egymásután keletkeztek ipari szakiskolák.

Eme speciális iparoktatási intézetek alapítása Magyarországon főleg a mult század utolsó tizedére esik. Az a tény vezetett felállításukra, hogy a folyton fejlődő ipar iskolázott munkaerőkben hiányt szenvedett. A középiskolák túltömöttsége túltermelést idézett elő tanult és alkalmazást nem találó elemekben, és a népesség egészségtelen tolongása a középiskolák felé odavezetett, hogy az iparosrend lassanként alaposan érezni kezdte a megfelelő utódok hiányát. A 70-es évek elejéig «ipariskola» néven ismert intézetek, melyeknek az volt feladatuk, hogy a tanoncot és segédet általános ismeretekkel és némi rajzügyességgel ellássák, főleg az esti és vasárnapi szabad órák felhasználására szorítkoztak. Azonban olyan korban, ahol csak a legnagyobb tudással készült árú számíthat piacra, ez iskolák többé az igényeket ki nem elégíthették.

Az országos iparoktatási tanács alakítása (1892) igen fontos fejlődési fokot jelöl a magyar iparoktatás történetében. Őfelsége 1892 augusztus 24-én kelt legmagasabb elhatározásával az egész iparoktatás tanügyi és szervezeti ügyeit megvitatás és véleményadás céljából alapszabályszerűleg a tanácshoz utalta.

A tanács mint első és legfontosabb feladatot tekintette azon

elveknek leszögezését, melyeknek értelmében az ipariskolák felállításának és szabályozásának történniök kell. 1900-ban a kereskedelmi oktatásügyet is a tanács hatáskörébe utalták. Az «Országos ipari és kereskedelmi oktatásügyi tanács» központja a kereskedelmi és ipari oktatásügyre vonatkozó minden fontos törekvésnek. 1912 év végéig a tanács 93 ülést tartott; ez ülések tanácskozásainak értékes anyagát külön folyóirat teszi a nagyobb nyilvánosságnak hozzáférhetővé.

Az organizáció folyamán következetes keresztülvitelt nyert az az alapelv, hogy az ipariskolák nem magasabb intézetekre készítik elő tanulóikat, hanem a gyakorlati életre képezik őket ki. Az az elv, hogy az iparoktatási intézetek magukban egy zárt egészet képezzenek, heves ellentmondásokra adott alkalmat. Mielőtt iskola-kategóriákról lehetett volna szó, ki kellett fejlődni a véleményeknek és precizirozni kellett azt a megváltozhatatlan alapelvet, hogy az ipariskolának csak a praxishoz való hozzákapcsolódás adja meg a létjogosultságot. Teoretikusan képzett növendékek teoretikus továbbképzésével foglalkozó és a magasabb iskolákra előkészítő iskolákat elvből kerülni kellett. Ezen oktatási ág fejlődését ipari szempontból fiatal hazánkban szükségessé teszi az, hogy az országnak főfeladata gazdasági kincseinek gyarapítása. Figyelembe kell venni azt is, hogy a mostani ipariskolák legtöbbje legfeljebb 25—30 éves. A praktikus oktatásra való törekvés adta meg az egyes iskolák közös vonását, mely a tanultak gyakorlati alkalmazásában nyilvánul.*

* Az iparoktatási intézetek — kivéve a vallás- és közoktatási miniszteriumhoz tartozó iparos és kereskedő tanonc-iskolákat, továbbá az iparművészeti iskolát — a kereskedelemügyi minisztérium fönnhatósága alatt állanak.

Az állam áldozatkészségét az iparoktatást illetőleg a következő adatok tüntetik fel:

A kereskedelemügyi minisztérium keretében az iparoktatás szükségleteire fordítottak: az 1893-ik évben 360,098 K-t, 1898-ban 1.315,060 K-t, 1902-ben 1.883,840 K-t, 1906-ban 2.111,247 K-t, 1911-ben 3.144,530 K-t. Az 1913. évi költségvetésbe 4.861,200 koronát állítottak e célra be.

Ezen előirányzatoknak összehasonlítása világosan mutatja, hogy az iparoktatás szükségletei a kereskedelemügyi minisztérium keretében négy

Céljuk és irányzatuk szerint az ipariskolák a következő csoportokba sorozhatók:

1. *Iparostanonc iskolák* az iparostanoncok számára, kik a mindennapi oktatásra berendezett ipariskolákba nem járhatnak.

2. *Kézművesiskolák* a háziipari munkások kiképzésére.

3. *Ipari szakiskolák* műhelygyakorlattal egyes szakmákban ügyes munkások (különösen kisiparosok) kiképzésére.

4. *Felső ipariskolák* műhelygyakorlattal előmunkások, művezetők és műszaki hivatalnokok képzésére.

5. *Nőipariskolák* a női keresetképesség előmozdítására.

6. *Ipari továbbképző tanfolyamok* az ipar gyakorlatában működő segédek, mesterek továbbképzésére.

7. *Technológiai iparmúzeumok* a hazai ipar, különösen a kézműipar fejlődésének elősegítésére.*

Az iparostanonc iskolák az iparoktatás legfontosabb alkotásai; céljuk azon iparostanoncok művelődési szükségletét kielégíteni, kiknek az ipariskolák látogatása nem áll módjukban. Hasonlók ez intézetekhez a kereskedőtanoncok iskolái. Rend-

és félmillióval nagyobbak a húsz év előttinél, tehát több mint tizenkétszeresen megnövekedtek.

A kereskedelmi minisztérium fönnhatósága alatt álló iparoktatási intézetek látogatottsága ez idő alatt a következő volt: 1893—94-ben 2559 tanuló, 1897—98-ban 3582, 1902-ben 4851, 1906—907-ben 7328, 1910—11-ben 15,025 tanuló volt ez intézetekben.

Ebből látható, hogy az utolsó 19 évben az emelkedés közel 490%-ot tett.

Az 1911—12-ik iskolai évben fennállott ugyanis 5 kézművesiskola (175 tanuló), 21 ipari szakiskola (6599), 4 felsőipariskola (3921), 9 női ipariskola (1188), 3 technológiai iparmúzeum és 239 segéd- és mesterképző ipartanfolyam (6618), összesen tehát 18,501 tanulóval. Az iparostanonc oktatást, mely a vallás- és közoktatási minisztérium külön kormányzata alá tartozik, itt figyelembe nem vettük. Az 1911—12. iskolai évben a 622 iparostanonc iskolába 100,992 tanuló járt.

Az ipariskoláknak épületekben és felszerelésekben körülbelül 12 millió korona vagyonuk van. Folyóbevételük tandíjakban és a helyi érdekeltségek hozzájárulásában 1913-ban 315,000 korona.

* Ezen kereteken kívül állanak az igazságügyi minisztérium által felállított javítóintézetek, a budapesti községi iparrajziskolák és a felső ipariskolákkal egy fokon álló magyar kir. iparművészeti iskola.

szerint három évfolyamból állanak, hacsak különös szükség nem követeli, hogy előkészítő osztályt is csatoljanak hozzá.

Az iparostanonc iskolák tanterve a következő tantárgyakat írja elő: Elemi ismeretek a magyar nyelvből, fogalmazás (ügyiratok), ipari számvitel, könyvvezetés, szabadkézi-, ábrozológeometriai rajz és szakrajz. Az oktatás ideje 10 hónapon át heti 7 óra. Hetenként két hétköznapon 2—2 órát elméleti tárgyakra és vasárnap 3 órát rajzoktatásra fordítanak.

A kereskedőtanonc iskolákban a rajz helyett számtant és irodai munkálatokat gyakorolnak. — A tanonciskoláknak az iparosifjúság állampolgári nevelése is feladatai közé tartozik.*

A tanítószemélyzet kiképzésére és továbbképzésére megfelelő tanfolyamokat szerveztek a felső ipariskolákban és az ipari szakiskolákban.

A kézművesiskolák a háziiparnak a technikai és művészi emelését célozzák; hogy a háziiparosoknak alapos, gyakorlati képzést és a népességnek munkaalkalmat szolgáltassanak. Hogy ezt a célt elérjék, a kézművesiskola élénk összeköttetést tart fönn a vidék háziipart űző népességével s rajta van, hogy annak érdekeit tanáccsal és a termelvények rendszeres értékesítésével elősegítse. Ilyenféle intézetek vannak jelenleg a kosárfonásra és a csipkemunkára.

A tanügyi kormányzat feladatának tekinti, hogy a meglevő házi iparágra — különösen a forgalom szabályozásával — szervezőleg hasson, a kereseti viszonyokat és a háziiparral összefüggő szociális vonatkozásokat lehetőség szerint javítsa és túlmerész vállalkozásokat a népipartól távoltartsa.

* Az 1911—12. iskolaévben a 622 iparostanonciskola mellett 108 kereskedőtanonc iskola volt. Az iparostanonc iskolákban 2570 tanerő tanított, a kereskedelmiben 549, összesen 3119. Az iparostanonc iskolákba 125,657, a kereskedelmibe 8563, összesen 134,320 tanuló járt. A tanonciskolák összes fenntartási költsége 3.156,393 koronát tett ez évben, melyből az iparosiskolákra 2.809,405, a kereskedelmire 346,988 korona esett.

A háziipar technikai és művészi emelését mozdítsuk elő azáltal, hogy tervszerű összhangot teremtünk az iparpártolás, iparoktatás, muzeumi üzem és az illető eladási szervezet között. Az állandó siker előfeltételének tekinthetjük, hogy a technikai és gazdasági követelmények, melyek az illető háziipar fennállásához szükségesek, megvannak vagy megszerezhetők. Ahol ezek hiányoznak, ott a háziipar ápolása jogosan csak mint segélyző intézmény kezelhető.

Az állam vagy más nyilvános közegek azon kezdeményezése, hogy új háziipar meghonosítása által munkát teremtsen a lakosság számára, csak akkor ajánlható, hogy ha az értékesítés kérdését már előzetesen megoldották s a szociális károk kikerülését megfelelő szervezkedés által biztosították.

A kézműves iskoláknak 1911—12. évben 132 tanítványuk volt, az összköltség 93,449 K-ra rúgott, melyből 19,000 K a tanítványok támogatására esett.

Az *ipari szakiskolák* olyan képzőintézetek, ahol fiatal embereket korszerű kiképzés által kézművesekké nevelnek. A magyarországi iparoktatási szervezet alapelvei szerint, ezeknek az intézeteknek az ipari kiképzést a műhelyekben adott gyakorlati utasításokon kívül a szakma szellemi alapját pædagógiailag helyesen kell közvetíteniök.

Eszerint az ipari szakiskolának egységes célja, hogy olyan iparossegédeket képezzen ki elméletileg és gyakorlatilag, akik mesterségüket szakszerűen tudják űzni, s így valamely ipar üzemében mint munkavezetők vagy előmunkások alkalmazhatók legyenek s hosszabb gyakorlat után modernül képzett, önálló mesterekké váljanak.

A kiképzés rendesen 4 évig tart (féléves tanfolyamokkal), a szövészeti szakiskolában azonban 3 évig.

Az ipari szakiskolák mind újabb keletűek (1892-től alapították) s általánosan a helyi igényeknek megfelelően vannak berendezve. Ilyen iskolák felállításának kérdését mindig a leggondosabban megvizsgálják s új alapítás csak akkor történik, ha a helyi szükségletet kétségtelenül bebizonyították s a nélkülözhe-

tetlen eszközök rendelkezésre állanak. Enemű intézmények törekvésének súlypontja, hogy az iparos osztályt fenntartsa és erősítse. Az oktatásügy vezetősége az érdekelt szakköröknek minden indítványát, amely a tanítás fejlesztését és javítását gyakorlati irányban célozza, készséggel és szimpátiával karolja fel.

A szakiskolákhoz különböző szaktanfolyamok csatlakoznak, azzal a célzattal, hogy az iparos osztály szükségletét törekvő, tökéletes kiképzésű segédek és mesterek által kielégítsék. A törekvés odairányul, hogy a szakiskolákban még önálló és a tanterven kívül álló technikai és kereskedelmi tantárgyakat tanítsanak és kiváltképen esti tanfolyamokat létesítsenek.

Tehát e cím: «Ipari szakiskolák» a helybelileg és egységes vezetés alatt álló intézményeknek sorozatát egyesíti, melyeknek a helyi szükségletek szerint különböző feladatuk van, de az az egységes céljuk, hogy jó, hivatásbeli műveltséget közvetítsenek, anélkül, hogy magasabb, rendeltetésén kívül fekvő célok felé haladjanak.

A tapasztalat igazolta, hogy azok a gondolatok, melyek az ipari szakiskolák alapításánál mérvadók voltak, helyesek. A szakiskolák rövid idő mulva bebizonyították, hogy életrevalóak és az alapelvek, melyeken ezek az intézmények felépültek, még jelenleg is követésre méltóak.

A szakiskolák tanterve rajzoló, technológiai és ipari kereskedelmi tantárgyakat foglal magába, alkotmánytannal és egészségtannal kapcsolatban és ezeken kívül kézműgyakorlatokat a tanműhelyekben. A gyakorlati tanítás alatt a tanulók az iskolai műhelyekben szisztematikusan és fokozatosan megösmerkednek a különféle munkák módszereivel és a díszítési fajokkal és így végre eljutnak nagyobb és összetettebb készítmények előállításához.

Az 1912—13. tanévben 23 intézet allott fenn ebben a csoportban:

a) 5 fa- és fémipari szakiskola (Arad, Győr, Kolozsvár, Marosvásárhely, Szeged, Temesvár);

b) 5 faipari szakiskola (Brassó, Homonna, Igló, Szatmárnémeti, Ujpest);

c) 5 fémipari szakiskola (Debreczen, Gölniczbánya, Miskolcz, Pécs, Pozsony);

d) 1 mechanikai és órásipari szakiskola (Budapest);

e) 3 kőfaragó és kerámiai ipari szakiskola (Székelyudvar-Ungvár, Zalatna);

f) 1 szövőipari szakiskola (Késmárk);

g) 2 államilag segélyezett szakiskola, az egyik a gyapjúszövőipari (Nagydisznód), a másik a bőr- és cipőárú ipar számára (Nagyszeben).

Ezen iskolák összkiadása az 1913. évben 1.438,330 K-ra rúgott.

Ezen intézetek látogatottsága fokozatosan növekszik; az 1911—12. tanévben a tanulók száma 6597.

Az *állami felsőbb ipariskolák* a magyar ipari tanintézeteknek a legmagasabb tagozatát képezik (itt eltekintünk a technologiai főiskolától, a magy. kir. József Műegyetemtől).

Ennek az iskolafajnak célja, hogy fiatal embereket szakszerűen olyan mértékben kiképezzen, hogy az építő- és gépszakmában kiterjedtebb iparüzemnek, a kémiai iparnak és az elektrotechnikának szentelhessék magukat.

A szakszerű tudáson és a gyakorlati ügyességen kívül a felsőbb ipariskolák az általános műveltségnek nagyobb mértékét adják. Mielőtt valaki ez iskolafajba beléphet, gyakorlati munkásságot követelnek tőle; a tanítás 3 évig tart.

A gyakorlati kiképzést a mechanikai-technikai szakosztályokban az által mozdítják elő, hogy az iskolai műhelyekben és a megfelelő laboratoriumokban a gyakorlatok kötelezők. A kiképzés súlypontját arra fektetik, hogy a tanulók ne csak pontosan dolgozzanak és a munkagépek használatát megismerjék, hanem hogy bepillantást nyerjenek olyan műhely üzemébe, ahol a gazdaságos munka a fő. Itt gyakorolják a tanulók, mint a munkások jövendő előljárói, hogyan közlekedjenek egymással és előljáróikkal.

Ez iskolanembe való felvételhez szükséges, hogy abban az évben betöltsék 16. életévöket, hogy testileg alkalmasak legyenek,

hogy valamely középiskolának négy osztályát elvégezték és hogy egy évi ipari gyakorlatuk legyen.

A felvételt meghatározza a felvételi vizsga: a tannyelvből, számtan-mértanból és a műhelybeli munkákból.

Ebben a csoportban jelenleg 4 intézet van. Az 1913. évben az iskolák összköltsége 992,429 K-ra rúgott. A tanulók száma 1912—13. tanévben 4321 volt.

A *nőiipariskoláknak* feladata, hogy az iskolakötelezettség alól kikerült leányokat gyakorlatilag és elméletileg kiképezzék a női kézimunkának és ismereteknek különböző ágaiban és pedig részben kereseti célzattal és részben különös tekintettel a polgári háztartás szükségletére.

A vallás- és közoktatásügyi miniszterium alatt álló általános leányiskolákban szintén már elejétől fogva nagy gondot fordítottak a kézimunka oktatásra.

A női ipari ifjúság szakszerű kiképzését úgy mozdítják elő, hogy felállítanak szakiskolákat az úgynevezett női ipar számára: főző- és háztartási iskolákat és szakszerű-ipari továbbképző iskolákat (pl. ruhavarrónők, divatárusnők stb.) és egyéb továbbképző tanfolyamok asszonyok és leányok számára.

Az ipari tanintézetek e csoportjába tartoznak: az állami női ipariskola Budapesten és kilenc áll. segelyezett női ipariskola vidéken.

A budapesti állami női ipariskolában (két fiókiskolával a város külső kerületeiben) a főszakokon kívül vannak egyes tanfolyamok a különböző házi, diszítő és más munkákban való kiképzésre; jelenleg csipkemunkák, divattárgyak készítése, művasalás és a főzés számára.

Ez intézet költségvetése az 1913. évben 122,894 K. Az állami segély a fentemlített többi iskolában 16,460 K. A tanulók száma összesen 1291.

Az *ipari tanfolyamok* kiváltképen azon munkások kiképzésére valók, akiknek nappal nincs alkalmuk, hogy az oktatásban résztvegyenek.

Általánosan elismert, hogy ezen tanfolyamok továbbfejlesz-

tése szükséges. A legtöbb fiatalembernek 12—14. évéig az iskolát el kell hagynia, hogy kenyerét megkereshesse. Tehát továbbképzésükben a vasárnapi- és esti iskolákra szorulnak.

Hogy ezek az intézmények a munkásoknak valóban használa legyenek, kell, hogy tananyaguk a gyakorlati szükségleteknek megfeleljenek s azonkívül szemmel kisérjék az erkölcsi nevelést és az általános továbbképzést. Jellemző ezekre az intézményekre, hogy osztályrendszer nincs, mely a tanulót kényszerítené, hogy olyan tantárgyakat tanuljon, melyek nem érdeklik. Különösen figyelemreméltók azok a rendszabályok, melyek az ipar és az iskola közt szoros érintkezést létesítenek. Az ipari vándoroktatás áldásosnak bizonyult s ezért továbbfejlesztik.

Az ipari tanfolyamokat a jelenlegi szervezés szerint a következőképen csoportosíthatjuk:

1. tanfolyamok, melyek ipari művelődési intézetekhez csatlakoznak:

2. tanfolyamok, melyeket a budapesti Technológiai Iparmúzeum szervezett;

3. vándortanfolyamok.

Az országos ipari és kereskedelmi oktatási tanács 1907-ben kidolgozta 40 különböző ipar számára a szervezetet és a tanfolyamok tantervét: ezen normáliák képezik az ipari tanfolyamok alapját.

Az 1913. évi költségvetés szerint az ipari tanfolyamok fenntartására 400,000 K-t engedélyeztek. Az 1911—12. évben a tanfolyamok száma 369, a tanulóké 14,209 volt.

A *technológiai iparmúzeumok* arra valók, hogy emeljék és elősegítsék a hazai ipart és főképen a kézművességet. Feladatuk, hogy buzdítólag és segítőleg hassanak és hogy a jóravaló iparűzőknek érzékét az életrevaló munkák iránt élesítsék s őket önálló munkásságra buzdítsák.

Az *országos iparművészeti iskola* a vallás- és közoktatásügyi miniszterium alatt áll és az iparművészeti nemzedék képzésével foglalkozik. Ez az iskola egy előkészítő osztályból és szakiskolákból áll: a díszítő festészet, építőművészet, plasztika, fémek

cizelálása, fametszés és a grafikai művészetek számára. Az előkészítő tanfolyam két évig tart, a szakiskola három évig. Az intézetnek az is feladata, hogy az iparművészetnek új utakat mutasson.

Budapest székesfőváros iparrajziskolája. Az intézetnek feladata, hogy a nagyobb ipari gyakorlattal bíró munkásoknak továbbképzést nyujtson. Felölel egy mesteriskolát az építőipar számára és összeköttetésben áll egy nyilvános rajzteremmel, egy továbbképzőiskolával, mintázó és rajztanfolyamokkal, népiskolai tanítók számára és más különleges tanfolyamokkal.

Ezt a tanintézetet kizárólagosan Budapest székesfőváros tartja fenn. Felölel szaktanfolyamokat a női fiatalság számára is. A rajztanítás ipari csoportok szerint történik, melyek közül 15—20 csoport van rendesen az intézetben. Az intézet látogatóinak száma 950—1000 tanuló, ezek közül 150—200 nő.

Jelentékeny számmal igen jó előképzettségű munkásokat szolgáltatnak a m. kir. igazságügyi miniszterium által felállított *javítóintézetek.* Az eféle intézetek, melyeknek célja, hogy a szellemileg és erkölcsileg hibás fiatalembereket becsületes emberekké neveljék, el vannak látva egész sor ipari hivatásokra szánt műhelyekkel, úgy hogy gyakorlatilag nevelhetnek pl. asztalost, cipészt, szabót, takácsot, kőmívest, kocsigyártót, játékszerkészítőt, könyvkötőt, kosárfonót. A fiatalembereket képességüknek megfelelően beosztják valamely műhelybe, ahol megfelelő tanerők vezetése mellett több évig tanonckodnak. A fiúk itt épen úgy tanulnak, mint a mesterműhelyben és általánosságban igen jó munkát szolgáltatnak.

Az oktatás rendkívül nevelő hatású; a növendékek az intézetet alapos gyakorlati képességgel hagyják el s a társadalomnak hasznos tagjaivá válnak.

Általánosságban megelégedéssel tapasztalhatjuk, hogy az ipariskolák munkája az összes látogatók jelentései szerint, úgyszintén a végzett tanulók hasznavehetőségéből itélve, különösen kedvező. Az ipariskolák iránt táplált általános érdeklődés szemmelláthatólag növekszik és az évről-évre nagyobbodó látogatottság

bizonyítja, hogy ez intézmények iránti érzék és sympathia a lakosságban állandóan növekszik. A felsőbb ipariskoláknál az emelkedő látogatottság aggasztó jel, mely célszerű eljárást követel. Túltermelés a felső ipariskolákban kedvezőtlenül hathatna ez intézetek fejlődésére és helyzetére, mert az ipari prakszis csak korlátolt számmal alkalmazhatja vezető állásokra a felső ipariskolák végzett tanulóit s ezáltal a számfölöttieket vagy a hazai iparban való alkalmaztatásból elvonják, vagy pedig kényszerítik ezeket, hogy külföldre menjenek.

Lényegesen mások a viszonyok az alsóbbfokú ipariskolákban. Az ipari szakiskolák, művezető tanfolyamok és továbbképzőiskolák, olyan elemek gyakorlati kiképzésére valók, akik valamely iparnak szentelik magukat vagy már is valamilyen ipart űznek. Az oktatás enemű intézetekben közvetlenül az iparnak használ. S míg a felsőbb ipariskolák szaporításával és kibővítésével óvatosan kell bánnunk, az oktatásügy vezetősége fontos feladatának tekinti, hogy az alsóbbfokú ipariskolák fejlődését és terjeszkedését elősegítse, hogy az ipari szakiskolákban, művezető tanfolyamok és a továbbképző tanfolyamokban, a látogatottsággal lépést tartson, úgy, hogy minden jelentkező tehetséges tanulót felvehessenek s kiváltképen, hogy ne kelljen elutasítaniok olyan pályázót, aki ipari gyakorlattal bír és ismereteit gyarapítani akarja.

A tanoncságot az ipar természetes gyökerének tekinthetjük s szükséges, hogy minden irányban országos törvényekkel biztosítsuk. A törvényes gondoskodás terjeszkedjen ki az iparos tanoncok erkölcsi, tudományos és gyakorlati kiképzésére.

Az állam, a városok és községek gondoskodása jobb erkölcsi nevelésről, az ipari tanintézetek közreműködése az ipari fiatalság jólétének érdekében a legfontosabb aktuális kérdések, melyeket nem szabad szemelől tévesztenünk.

A kormány fokozott figyelmet fordít a tanoncotthonok alapítására. Az első érdem ily irányú tanonc jóléti intézmény érdekében Thék Endre gyárost illeti, aki Orosházán saját költségére tanoncotthont alapított. Ennek mintájára élénk propaganda

indult meg, mely újabb otthonok és menhelyek alapítását idézte elő.

Az ipari szorgalom tevékenységének fokozására szükséges, hogy az ipari művelődési intézmények az ipari tevékenységet nemcsak elméleti és rajzbeli készségek által támogassák, hanem gyakorlati irányban is mozdítsák elő. Segédtudományok és a kézi ügyességet támogató gyakorlatok ma már nem elegendők: hogy az intézetek ezeknek alkalmazását a hivatásos munkásnak megtanítsák, sürgetően szükséges. A munkásnak alkalmat kell nyujtanunk, hogy jól felszerelt műhelyekben és laboratoriumokban működhessen, hogy a technikailag nehéz és művészileg finomított munkákat megismerhesse s elegendő gyakorlottságra tehessen szert. A munkásnak, aki napközben gyakran kedvezőtlen külső körülmények közt keresi kenyerét, legyen az iparoktatási intézet pihenőhely a továbbképzés utáni törekvésben, olyan hely, ahol kedvvel és szeretettel dolgozhat.

A népben nyugvó latens erőket fel kell költenünk, az iskolákban a legfinomabb tevékenységre tudomány és művészet által nevelnünk s később a leghálásabb területeken foglalkoztatnunk. Csak ugy nemesíthetjük szellemileg a nép munkáját, csak így értékesíthetjük anyagilag legjobban az ország javára és dicsőségére.

Abban nem kételkedhetünk, hogy az ipari művelődés birodalmában kis eszközökkel és elszórt törekvésekkel kevés érhető el és hogy csak erős elhatározással és megfelelő áldozatokkal oldhatjuk meg a jelennek nagyfontosságú kérdését — az ipari utókor nevelésének problémáját.

Budapest. *Vig Albert.*

A NŐ ISKOLÁZTATÁSÁNAK FONTOSSÁGA.

A nőkérdés lényege gondolkozó főknek ama törekvésében keresendő, mely a kulturnépek asszonyának szabadabb mozgását s ezzel önálló életre való nevelését célozza, nem eredeti hivatásának rovására, hanem annak kiegészítéseül.

Nem kívánja a nőt a férfiak sorába helyezni, nem akarja legszebb ékességétől, a nőiességétől megfosztani, a kor követelményeinek s a nő szellemi képességének megfelelően önállóvá igyekszik tenni, az élet harcára, a létfenntartási küzdelemre készíti elő nemcsak azért, hogy anyagi gondoktól mentse meg őt, hanem, hogy szellemileg is emelje értékét. És ép azért a feminizmus, mely különben is csak sporadikusan jelentkezik, áll és önző indokokból meg nem támadható és el nem fojtható; ez a gyorsan haladó kornak parancsoló szükségből származott olyan szüleménye, mely hivatva van a nőt az erősebb osztály gyakran illetéktelenebb befolyásától függetleníteni. A szellemileg fejlett nő nem képes tartalmatlan, üres életet élni. Részt kér ő is az általános emberi nevelésből, részt követel az élet munkájából. Az intellektuális embert szólaltatja meg a feminizmus. Eszme ez, mely épen oly jogosult, mint bármely más reformeszme.

A nő szabadabb mozgása, önállása sohasem lesz azonban olyan természetű, mint a férfiúé. A nő természetes hivatása a családban gyökeredzik. Nincs hivatás, mely őt ettől a természetes hivatásától elidegenithetné, eltántoríthatná, mert a szellemileg fejlett s művelt nő minden körülmények között, bármely hivatás közepette is elsősorban nő marad s szellemi és lelki fejlettségével mindazokat a nemes tulajdonokat, melyekkel népek, nemzetek boldogulását előidézheti, csak annál tökéletesebben érvényesíti.

Németországban való gyakori tartózkodásom alatt bámulattal tapasztaltam, hogy a nőkérdés megoldása milyen nagyfontosságú tényező egy nemzet életében. A nőkérdés nálunk is a társadalom legérdekesebb problémája, méltó arra, hogy nemzeti üggyé legyen, mert a nők kiművelésétől, szellemi s testi fejlettségétől függ a nemzet erkölcsi nivója. Ez az eszme vezeti Trefort minisztert is, midőn 1875-ben megalapítja az első felsőbb leányiskolát, midőn azt mondja: «Különösen nagy súlyt fektetek a nő oktatására, mert ha művelt és szolid nemzedékeket akarunk, először nőket kell nevelnünk.»

Az utolsó három évtized a nőkérdést nagyban lendítette. Nőnevelésünket ujjáteremtette, ennek az aránylag gyors fejlődésnek tetőpontját a nők egyetemi tanulmánya alkotja.

Németország iskolái a kiforrott emberi szellem diadalát bizonyítják. Ezekben nem uralkodik többé a régi előítélet, elavult sablon. Megadják ez iskolák a lehetőséget arra is, hogy a nők ne csak tisztán a tudományos pályákon képezzék ki magukat, hanem iparilag s kereskedelmileg is kiművelik őket. E célra szolgálnak Németország különböző neves ipariskolái. Ez alkalommal ezen intézményre kívánom fölhívni a nagyközönség figyelmét.

Legrégibb és legjobb nevű női ipariskoláinak egyike a leipzigi «Női hivatások iskolája», melyet a városi tanács már 1875-ben alapított. Ezen iskolának az a célja, hogy az általános műveltség alapján különböző pályákra készítse elő növendékeit. Négy ágat ölel fel ezen iskola:

1. Az általános műveltséget nyujtó kurzust.
2. Kereskedelmi iskolát.
3. Gyermekkertésznői iskolát.
4. Ipariskolát.

Ezen kurzusok mindegyikében a növendékek általános műveltségére fektetik a fősúlyt, hogy a nőt minden körülmények között ezáltal is eredeti, családi hivatásának betöltésére készítsék elő.

1. Az általános műveltséget nyujtó kurzus három évfolyamú.

Német, francia, angol nyelv s irodalom, történelem, földrajz, mathematika, fizika, természetrajz, geometria, neveléstan, háztartástan, egészségtan, egyszerű könyvvitel, stenográfia, kalligráfia, kézimunka, ének, rajz és torna a tanítás tárgyai. A heti órák száma 30. Ez iskola az általános műveltség nyujtása mellett a póstára s irodai munkálatok elvégzésére is képesít.

2. A kereskedelmi iskola két évfolyamú. Van egy harmadik évfolyama is, ez azonban nem kötelező. Ez a harmadik évfolyam a francia s angol kereskedelmi levelezésben tökéletesíti növendékeit, azonkívül gépírást s gyorsírást is oktat. Ezen harmadik évfolyam növendékei lehetnek azok is, kik az általános műveltség kurzusát látogatták. Az iskola növendékeit, végbizonyítványuk megszerzése után, állásokhoz juttatja.

3. Gyermekkertésznői iskola. Nevelőnőket s gyermekkertésznőket képez. A nevelőnők kiképzése két évfolyamot, a gyermekkertésznőké három évfolyamot vesz igénybe. Ez utóbbiak elemi iskolai képesítésűek s elemi iskolákban taníthatnak. A nevelőnők kiképzése is az általános műveltség fejlesztését tartja elsősorban szem előtt. Az anyanyelvvel és idegen nyelvvel, valamint anthropológiával, háztartással, neveléstannal, rajzzal, kézimunkával, varrással, énekkel való alapos foglalkozás már a céltudatos nevelői pályára készít elő. Tizenkét gyermekóvoda s elemi iskola áll a növendékek rendelkezésére, ahol a gyermekek vezetésére, ápolására, a kertben való foglalkozásra, gyermekjátékok gyakorlására bő alkalmuk van. A gyermekkertésznők azonkívül pszichológiával, logikával, pedagógiával s művészettörténettel foglalkoznak.

4. Az ipariskola alkalmat nyujt a nőknek arra, hogy a legkülönbözőbb női munkák terén akár az otthon részére, akár önálló keresetképen magukat praktikusan s művésziesen kiképezzék. Az ipariskola négy évfolyamú. Növendékei kötelesek az általános műveltséget nyujtó kurzust legalább egy éven át látogatni.

Látjuk tehát mindezekből, hogy a németországi szakiskolák nem a száraz szakemberek számát akarják csak növelni, hanem

a nőnek minden körülmények között szükséges általános műveltséget nyujtani. Ezzel is csak azt kivánják hangoztatni, hogy semmiféle hivatás sem fogja a nőt eredeti hivatásától, a családtól elvonni. Különös súlyt fektetnek a kézimunkára, rajzra, könyvvitelre, levelezésre, szépírásra, egészségtanra, háztartásra, stenografiára, énekre s rajzra. Az ipariskola első évfolyamát sikerrel végzett növendékek a második évtől kezdve már szakiskolákba kerülnek, hol szabás és gépvarrás, ruha- s fehérruhavarrás, művészi himzés, iparművészi rajzolás, fametszés, kalapdíszítés, főzés, mosás, vasalás stb. képezik tanulmányaik tárgyát. Az ipariskola szaktanítónőket képesít.

Íme a hatalmas német nemzet nem elégszik meg a nőnek tudományos emancipációjával, az ipar terén is önállóvá akarja őt tenni.

Vessünk csak egy pillantást a női nem ipari tevékenységére. Az ipari tevékenység általában véve nagyon sokoldalú, ezer s ezer iparágat tudunk megkülönböztetni. A szó szoros értelmében az iparhoz tartoznak mindazon foglalkozások, melyek által nyers anyagok feldolgoztatnak, átalakíttatnak, ezáltal ujjá, használhatóbbá s értékesebbé válnak.

Volt idő, midőn a nő ipari tevékenysége sokkal nagyobb volt, mint ma. Az ókorban s középkorban a szövés, fonás, varrás, gyapjú- és szövetfestés kizárólag a nők kezében van. A várakban a vár asszonyának vezetése alatt dolgozik a nőszemélyzet. Egy művészien megalkotott szövés vagy fonás az úrnő büszkesége. Megszégyenülve állunk azon középkori művészi csipkék s himzések előtt, melyek egyes kolostorokban még ma is láthatók. A nő az iparnak mindazon terén, hol ízlés s fantázia szerepet játszanak, kitűnik. A városi élet fejlődésével együtt halad a nők ipari képessége s tevékenysége. A céheknek immár nőtagjai is vannak. Az iparnak bizonyos ágai, mint selyemszövés, fonás, arannyal himzett kalapok s táskák kizárólag nők által készíttetnek. Ha a leány férjhezment, továbbra is tagja maradt a céhnek. A férj halála után az özvegy továbbűzhette férjének, a mesternek az iparát, tanulókat tarthatott.

A XVII. század végefelé kiszorítják a nőt a céhekből, de azért az ipar terén kifejtett tevékenysége ezúttal sem szűnik meg azzal a különbséggel, hogy most már nem törődnek többet a nőnek ipari kiképzésével. Az önálló individuális működés teréről kiszorítják a gépekhez, hol maga is géppé válik.

A mult század közepén a rohamosan fejlődő ipar a tanulatlan s iparilag nem képzett nőt, mint ilyen gépet, újra alkalmazza, annál is inkább, mert olcsó munkaerő. Nagy számmal tódulnak leányok s asszonyok a gyárakba. Ez a tapasztalat szolgált a német államnak első alapul arra, hogy a nők ipari kiképzését figyelme tárgyává tegye. Ehhez járult a társadalom legélénkebb problémája, a nőkérdés is, mely arra törekszik, hogy a női nemet ne csak kiképezze, hanem, hogy tevékenységének megfelelő önálló állásokhoz is juttassa.

Németországnak különböző női ipariskolái vannak, melyek a női nemnek alapos kiképzést nyujtanak, ilyenek mezőgazdasági iskolái, kertiskolái, kémikusok, fényképésznők, könyvkötők részére való iskolák stb. S ezen iskoláknak főereje épen abban rejlik, hogy valamennyien egy alapon állanak, az általános műveltség, s kereskedelmi képzettség alapján. Ezt az általános műveltséget hangoztatják még a szakiskolák is, hogy a növekvő szellemi érettséggel s képzettséggel az önállóságra való törekvést ezáltal is fejlesszék.

Leipzig. *Dr. Halmi Piroska.*

NEMZETKÖZI KÖZGAZDASÁGI TANFOLYAM BUDAPESTEN.*

A «Kereskedelmi Oktatásügyi Nemzetközi Egyesület», mely 1901-ben Zürichben azon célból alakult, hogy a kereskedelmi szakképzést állandó figyelemmel kísérve, a felmerült kérdéseket tisztázza: az idén közgazdasági tanfolyamát Budapesten tartotta.

Az első ilyen tanfolyamot az egyesület 1907-ben Lausanneban rendezte s azóta évente más-más államban tart kurzusokat. A lausannei tanfolyamot 1908-ban a mannheimi, 1909-ben a havrei, 1910-ben a wieni, 1911-ben a londoni, 1912-ben az antwerpeni követte. E kurzusoknak az a célja, hogy a hallgatókat az illető állam közgazdasági és kulturális állapota felől tájékoztassa.

A budapesti tanfolyamra 11 országból 180 hallgató jelentkezett, ami nagy érdeklődést és előre is szép sikert jelentett.** A budapesti tanfolyamnál csupán a londoni volt népesebb, amelyen 203 hallgató vett részt. (Az antwerpeni kurzuson 172, a wienin 159, a havrein 145, a lausannein 114, a mannheimin 45 volt a hallgatók száma.

Ez az érdeklődés elsősorban a tanfolyam kitünő, agilis vezetőségének köszönhető, mely időt, fáradságot, munkát nem kímélve, páratlan gondossággal és lelkesedéssel készítette elő a tanfolyamot. Sokáig kétséges volt, hogy a tanfolyam egyáltalában meg lesz-e tartható. Az a hónapokig tartó nyugtalanság,

* A VII. Nemzetközi Közgazdasági Tanfolyam és a X. Kereskedelmi Oktatásügyi Nemzetközi Kongresszus. — Budapest 1913 aug. 11. — 30. — aug. 31. — szept. 5.

** A hallgatók közül 128 tanár, 34 főisk. hallgató, 18 kereskedő és más foglalkozású volt.

amely a háborús hírek nyomában járt, alkalmas volt arra, hogy a békés kulturmunka iránti érdeklődést elfojtsa. Annál örvendetesebb a tanfolyam s az azt követő kongresszus fényes sikere. Hisszük és reméljük, hogy az idesereglett idegenek, akik kivétel nélkül mint jóbarátaink távoztak, hazaérve, a magyarságról, Magyarországról szerzett — kétségtelenül — kedvező tapasztalataikat tovább adják s segítségünkre lesznek a hazánkról, népéről és a magyarságnak a nemzetiségekkel szemben követett magatartásáról elterjedt sok téves hiedelmet legalább részben eloszlatni.

Az előadások megtartására a tanfolyam vezetősége 44 kiváló szakférfiút nyert meg, akiket a meghívás elfogadása nagy feladat elé állított. Egy-egy előadás csak 50 percig tarthatott. E rövid idő alatt kellett, ha nagy vonásokban is, de mégis lehetőleg tiszta képet adni olyan tárgyról, tudományágról, mely nemcsak köteteket, de könyvtárakat tölt meg. Az előadónak természetesen óvakodni kellett a részletekbe való elmélyedéstől s az élőszóbeli előadásokra nézve oly hátrányos túlsok számbeli adat felsorolásától. Örömmel és büszkeséggel állapíthatjuk meg, hogy az előadók kivétel nélkül feladatuk magaslatán állottak s érdekes és értékes előadásukkal á tanfolyam magas színvonalát biztosították.*

* Az egyes előadások tárgyszerinti csoportosításban a következők oltak:

I. Általános rész: 1. Cholnoky: Magyarország általános földleírása. 2. Teleki: Magyarország gazdasági földrajza. 3. Bud: Magyarország népessége. 4. Domanovszky: Magyarország története. 5. Mikszáth: A magyar alkotmány alapelvei. 6. Matlekovits: Magyarország ált. gazdasági fejlődése. — *II. Őstermelés:* 7. Károly: A földmívelés. 8. Pirkner: Az állattenyésztés. 9. Bund: Magyarország erdészete. 10. Répássy: Édesvizi halászat. 11. Réz: Magyarország bányászata. — *III. Ipar:* 12. Maly: A magyar ipar általában. 13. Farkas: A malomipar. 14. Gaul: A faipar. 15. Rejtő: A fonó-szövőipar. 16. Edvi-Illés: A vasipar. 17. Máday: A munkáskérdés Magyarországon. 18. Víg: A magyar iparoktatás. — *IV. Közlekedés:* 19. Hegyeshalmy: A magyar vasutak. 20. Kohányi: A magyar hajózás. 21. Hennyey: Pósta, telegráf, telefon. — *V. Kereskedelem:* 22. Bálint: A magyar árúpiac. 23. Szende: Árútőzsde és a budapesti piac üzl. technikája. 24. Dér: Terménykereskedésünk. 25. Vágó: Közraktárak és aukciók. 26. Trautmann: Export és import. 27. Kovács: A Magyar Keresk. Múzeum. 28. Varjassy: Kereskedelmi és iparkamarák. 29. Kirchner: Kereskedelmi oktatásügyünk. — *VI. Pénz és hitel:* 30. Márki: Pénz és hitel. 31. Fellner:

A budapesti tanfolyamnak egy olyan nagy nehézséggel is meg kellett küzdenie, amellyel az eddigi tanfolyamoknak számolniok nem kellett, t. i. a nyelv kérdésével. Az előző hat tanfolyam előadásait francia, német vagy angol nyelven tartották, aszerint, amint a tanfolyamot franciák, németek vagy angolok rendezték. A budapesti tanfolyamon — tekintettel arra, hogy az idegenek nyelvünket nem értik — magyar előadásokat nem lehetett tartani s így az előadók német vagy francia nyelven intézték szavaikat a hallgatósághoz. Kétszeres elismerés illeti tehát a kitünő előadókat a szép előadásokért.

Az előadások legtöbbjét vetített képek élénkítették, amelyeknek nagy része külön a tanfolyam céljaira készült.

Hogy a hallgatók az ország egyes részeit, közgazdasági és kulturális állapotát ne csak előadásokból, hanem a saját tapasztalásukból is megismerjék, a tanfolyam vezetősége három nagyobb kirándulást is rendezett. Az egyik kirándulás az Alföldre; Szegedre, Mezőhegyesre és Kecskemétre vezetett, a másik a Balatonhoz, a harmadik Kassára és a mi szép Tátránkba. Ezeken a kirándulásokon, valamint Budapesten az előadások délutánjain, amikor a hallgatók a főváros kereskedelmi, ipari és művelődési nevezetességeit tekintették meg, a tanfolyam résztvevőinek bőséges alkalmuk nyílt, hogy meggyőződést szerezzenek Magyarország haladottságáról, lakósainak intelligenciájáról, mezőgazdaságának, iparának, kereskedelmének állapotáról, az ország műveltségéről no és — a híres magyar vendégszeretetről.

A tanfolyam vezetősége a tanfolyam helyiségeül szolgált VIII. ker. Vas-utcai felső kereskedelmi iskolában érdekes kiállítást is rendezett, amelyen a M. kir. Kereskedelmi Múzeum

Magyarország fizető mérlege. 32. Schwarcz: A budapesti értéktőzsde. 33. Kornis: A biztosításügy Magyarországon. — *VII. Kultúra, művészet.* 34. Alexander: Magyarország szellemi fejlődése. 35. Kemény: Magyarország közoktatásügye. 36. Kúnos: A magyar nyelv. 37. Ferenczi: A magyar irodalom. 38. Lyka: A magyar képzőművészet. 39. Radisich: A magyar iparművészet. 40. Molnár: A magyar zene. — *VIII. Budapest székesfőváros:* 41. Gárdonyi: Budapest. 42. Déry: Budapest oktatásügye. 43. Wildner: Budapest szoc. polit. intézményei. — *IX. Bosznia és Hercegovina:* 44. Balkányi: Bosznia és Hercegovina.

is bemutatta az ez alkalomra kibővített gazdaság-történelmi gyüjteményét.

A fényesen sikerült tanfolyam páratlan rendezéseért, a minden apró részletre kiterjedő gondosságáért őszinte köszönet és hála illeti a hallgatók részéről a tanfolyam kitünő vezetőjét, dr. Schak Bélát, a felső kereskedelmi iskolák főigazgatóját, úgyszintén lelkes gárdáját, mely szép, de nehéz munkájában olyan példásan támogatta. De köszönet illeti őket az egész ország részéről, mert az ő fáradozásuk tette lehetővé, hogy oly nagyszámú külföldi láthatta hazánkat helyes világításban s viszi jóhírünket a messze idegenbe, a kereskedelmi iskolák katedráira.*

A tanfolyam berekesztését követő napon, augusztus 31-én nyílt meg a 6 napig tartott X. Kereskedelmi Oktatásügyi Kongresszus, amelyre 1050 résztvevő jelentkezett.**

A kongresszus folyamán elhangzott sok érdekes előadás és vita közül a reánk, nőkre nézve legérdekesebbet és legfontosabbat tartom kiemelendőnek: Gerhardtné Zigány Jolán székesfővárosi felső keresk. iskolai tanár előadását, aki arról érteke-

* Az előadások programmja a következő volt: 1. Paul Anglès: Menynyiben valósultak meg gyakorlatilag eddigi kongresszusaink kezdeményezései? 2. Dr. Rich. Stegemann: A kereskedelmi képzés fejlődésének alakjai és irányai. 3. Dr. J. Klemens Kreibig: A kereskedelmi szaktárgyak tanáraiban megkívánt tulajdonságok. 4. Dr. Kövesligethy Radó: A kereskedelmi oktatási intézetek tanárainak képzése. 5. A. Jounod: A gazdasági földrajz tanítása a kereskedelmi oktatás különböző ágazataiban. 6. Y. M. Goblet: A gazdasági földrajz tanítása. 7. Mario Alberti: Keresk. oktatás és közgazd. sajtó. 8. Dr. Radványi L.: A keresk. oktatásügy és a szaksajtó. 9. Georges Blondel: A nők keresk. oktatásának mai állapota Franciaországban. 10. H. Menzel: A porosz leányiskolák. 11. Gerhardtné Zigány Jolán: Különbözzék-e a leányok kereskedelmi oktatása a fiúkétól? 12. Dr. M. Weyermann: Magángazdaságtan és közgazdaságtan a főiskolákon. 13. R. Frijters: Az idegennyelvi oktatás a keresk. főiskolákban. 14. E. Cleveland Stevens: Ujabb áramlatok az angol keresk. oktatásban. 15. Ch. Landeis: A keresk. utazók képzése és továbbképzése. 16. Székács A.: A magántisztviselők képzése és továbbképzése. 17. R. Rucabado: A spanyol keresk. iskolák egy speciális fajtája. 18. R. Rhousos: A keresk. oktatásügy Görögországban. 19. P. Wauters: Nemzetközi csereforgalom. 20. L. G. Molins: A keresk. szakoktatás népies vonatkozásai. K. Polaczek: A szemléltetés a keresk. oktatásban és a jövő évi lipcsei oktatásügyi kiállítás.

** A legközelebbi VIII. nemzetközi közgazdasági tanfolyamot Barcelonában rendezi egy máris élénken működő bizottság, amelynek a spanyol királyt sikerült fővédőül megnyerni.

zett, hogy: különbözzék-e a leányok kereskedelmi oktatása a fiúkétól?

Kifejtette, hogy szervezetükben és hatásukban a fiú és leány felső kereskedelmi iskoláknak teljesen egyenlőknek kell lenniök. A kiképzés mind a fiú-, mind a leányiskolákban tartalom és kitűzött cél tekintetében csak egyértékű lehet. Igaz ugyan, hogy a kereskedelmi életben sok olyan tisztviselőre van szükség, mely úgyszólván csak gépies teendőket végez s amelynek munkája elvégzéséhez elég, ha a kereskedelmi szakismeretnek s az általános műveltségnek csak kis tőkéjével bír: annak a felfogásnak azonban, hogy ezek a képzetlenebb tisztviselők *nők* legyenek, semmiféle jogos alapja nincsen.

Sehol nincs nyoma annak, hogy valamely üzletágban akár férfiak, akár nők számára volnának olyan speciális foglalkozások, amelyet a másik nembeliek ne tudnának épen olyan jól elvégezni. Vannak ugyan ma még nagy számmal foglalkozások, amelyekben eddig csak férfiak vannak alkalmazva, ennek azonban az az oka, hogy a nők kereskedelmi oktatása még nagyon új keletű. A közgazdasági élet nem kívánja meg, hogy elzárjuk vagy monopolizáljuk a foglalkozások bizonyos területeit akár a férfiak, akár a nők elől.

Kétségtelen, hogy a további fejlődés az iskolapolitikában a specializálódás felé fog haladni. Ennek azonban nem szabad a nemek elkülönítésének irányában haladni. A kiképzés minden divergációja veszedelmes lenne a női kereskedelmi iskolák látogatóira. A női munka feltétlenül a legkedvezőtlenebb kereseti alkalmak, alsórendű állások és rossz kereseti viszonyok felé szorítódnék vissza, még pedig nem azért, mert a munka, mint olyan, csekélyebb értékű, hanem, mert *női* munka.

Előadó kárhoztatja a rövidtartamú női kereskedelmi tanfolyamokat, amelyek gombamódra keletkeznek s ontják a *végzett* növendékeket. Ezek aztán hiányos tudással végzett munkájuk után nem tudnak megélni s csak arra jók, hogy a munkaadók a túlkínálatra való hivatkozással lenyomhassák a képzett munkaerők javadalmazását is.

Egyenlő kiképzés, egyenlő munka és egyenlő fizetés: ezek legyenek az iránymutatói az átalakulásnak.

Mindaz, ami az egyenlőség felé visz, haladás; ami attól eltávolít — reakció!

Ezek alapján ajánlotta az előadó: *mondja ki a kongresszus. hogy az általános emberi haladás, a gazdasági fejlődés és a női munka felszabadulása érdekében egyaránt szükségesnek tartja és javasolja: hogy minden állam saját viszonyainak megfelelő kereskedelmi iskoláiban a leányoknak és fiúknak mindenben teljesen megegyező elméleti és gyakorlati kiképzést biztosítson.*

Ugyanilyen értelmű határozati javaslatot ajánlott elfogadásra a «Magyar Nőtisztviselők Egyesülete», kiemelvén, hogy osztályozzák az embereket tudásuk szerint, de nem aszerint, hogy valaki férfi-e vagy nő.

Élénk vita követte az előadást. Voltak a felszólalók között olyanok, akik a nőt csak mint asszonyt, feleséget, anyát kívánják látni, de nem hivatalban görnyedve. Ezeknek azonban nagyon szellemesen megfelelt Weyermann dr. berni tanár. «A mai életkörülmények között — úgymond — csak a nagyon jómódúak engedhetik meg maguknak azt a fényűzést, hogy az asszony csak családjának és háztartásának éljen.

Az ipar és kereskedelem fejlettsége sok olyan munkát vett ki az asszony kezéből, amelyet azelőtt neki magának kellett végeznie. Másrészt az élet annyira megdrágult, hogy a nőnek is kenyérkereset után kell látnia; a férfi a maga keresetéből ritkán tudja eltartani családját, annyival is inkább, mert a nagyobb műveltséggel a jogos igények is növekedtek. Föltétlen híve a nők felsőbbfokú, a férfiakéval egyenlő kiképzésének, mert képzett munkaerőkben állandó a hiány, a tanulatlanokban pedig napról-napra több a fölösleg.»

A kongresszus többek hozzászólása után Gerhardtné javaslatát lelkesedéssel elfogadta.

Ugyancsak a nők kereskedelmi oktatásáról tartott előadást Georges Blondel, a párisi Hautes Etudes Commerciales tanára:

«A nők kereskedelmi oktatásának mai állapota Franciaországban» és Helene Menzel poseni tanítónő: «A porosz leányinasiskolák» címen.

A kitünően sikerült kongresszus, amelynek eredményére a szervező-bizottság méltán büszke lehet, szeptember 5-én záródott. A résztvevők egy része a Vaskapuhoz rándult néhány napra, a másik a bosznia-dalmáciai tanulmányútra indult.

Kétségtelen, hogy a kongresszuson szerzett tapasztalatok és tanulságok az oktatásügy fejlődését mindenfelé kedvezően fogja befolyásolni.

Budapest. *Dörfler Janka.*

A NŐI VÁLASZTÓJOG KONGRESSZUSA.

Annak a június 15—20-ika között lezajlott női kongresszusnak oly fényes volt a sikere, oly jelentősek ere dményei, hogy arról, mint a nőmozgalom egyik legkiválóbb eseményéről, minden nőneveléssel és nőkérdéssel foglalkozó lapnak ismételten megemlékezni kötelessége.

E kötelességből kifolyólag foglaljuk itt röviden össze a kongresszus tanulságait. Terünk, sajnos, nem engedi meg a behatóbb tanulmány közlését, mert a kongresszus oly gazdag munkaprogrammot merített ki, melynek érdeme szerint való méltatása köteteket venne igénybe. De erre ez idő szerint, mikor a részleteket a napilapokból már különben is mindenki ismeri, s mikor a kongresszus tárgyalásait összefoglaló mű megjelenése küszöbön van, nem is lehet okunk vállalkozni.

Mint feltünő s reánk nézve tanulságos tényt kell kiemelni, hogy a külföldi nők a kongresszus és a vele összefüggő kérdések iránt sokkal nagyobb érdeklődést tanusítottak, mint házigazdáik, a magyarok. Egy-egy nemzet 40—50 nő és férfitaggal képviseltette magát. Csak dán nő több mint 40, finn nő 35, svéd és norvég még ezeknél is több volt. Amerikai, angol és német ép úgy, mint francia, tömegesen jöttek, noha talán éppen ez utóbbiak voltak legkevesebben. Ha ilyen arányban látogatnák a magyarok a hasonló kongresszusokat, akkor legalább 100—150 magyar nőnek kellene egy-egy berlini, párisi, stockholmi naggyülésen megjelenni. Eddig azonban még 5—6, esetleg 8—10 magyar asszonynál többet nem igen láttunk kint semmiféle feminista vagy szociális törekvés szolgálatában álló kongresszuson. Az egyetlen kulturális gyülekezet, ahol magyar nők tömegesebben vesznek részt, a szünidei egyetemi kurzusok, (Genf,

Páris, Jena) ide saját költségükön, vagy államsegéllyel ma már nagy csoportokban vándorolnak ki a *tanítónők*.

A kongresszus a maga tömegével, a tömegben levő kiváló külföldi asszonyok (Mr Chapman-Catt, Mrs Cicely Corbett-Fischer, rew. Anna Schaw, Charlotte Perkins-Gilman, Anna Furujelm stb.) egyéni súlyával, érdekes és változatos munkarendjével nemcsak felkeltette a magyarok érdeklődését, de mindvégig le is kötötte azt. Hogy a magyar vendégszeretetnek nagy része volt azokban a meleghangú beszédekben, melyekkel Jankovich Béla, a magyar kultuszminiszter és Bárczy István, Budapest polgármestere a megnyitó-ülésen a kongresszust üdvözölték, az kétségtelen. De az elhangzott barátságos szavak olyanoknak a szívében is visszhangot keltettek, kik a nők választójogi mozgalmával eddig nem igen rokonszenveztek. E tekintetben a kongresszus különben is nagy sikerekkel dicsekedhetik; ha nem mondhatja is, hogy jött, látott és győzött, jelentős hódításokról számolhat be.

A kongresszusból azonban nemcsak a női választójog ügyének volt és van haszna. Sokat használt az nekünk magyaroknak is. Az a tapasztalat, melyet a külföldiek a magyar vendégszeretetről, a magyar föld szépségeiről, a magyar kultura fejlettségéről hazánkban szereztek, nemcsak jól eső emlék nekik, de szívükben a magyarok iránt való rokonszenvnek sokáig élő forrása marad. Szinte mohósággal vetették rá magukat a tapasztalatok gyüjtésére s a kongresszuson való nagy elfoglaltságuk dacára is szivesen néztek meg iskolákat (Nőképző Egylet, Erzsébet Nőiskola, állami Nőipariskola Gyakorló Főgimnázium és állami és szocziális intézeteket, kórházakat, Népházat stb.). Ezeken a helyeken a csodálkozásnak oly mértékét tanúsították, mely nyiltan elárulta, hogy *tőlünk* ennyit nem vártak s hogy az összehasonlítás külföldi intézményeikkel teljességgel nem vált kárunkra.

Különösen élvezték a külföldi vendégek a tiszteletükre rendezett szép kirándulásokat (Halászbástya, a város körülkocsikázása, a dunai hajókázás stb.), melyet a rendező-bizottság különös gonddal készített elő s melyek épen ezért fényesen is

sikerültek. A rendező-bizottság és az általa segítségül toborzott hölgysereg oly végtelen kitartással és ügyességgel intézték a kongresszus ügyeit, amely mindenki részéről a legteljesebb elismerést követeli. Mindig ott voltak minden kongresszusi tag ügyes-bajos dolgai rendbehozatalánál. Tíz emberre való munkát is végzett egy-egy s így igazán azt a látszatot keltették, mintha tízannyian lettek volna. Nagy hasznát vették különösen nyelvismereteiknek s valóban említésre méltó, hogy míg a kiváló idegen nők közül is sokan anyanyelvükön kívül semmi más nyelvet nem beszéltek (még az elnök Chapman-Catt sem) addig a magyar asszonyok közül mindenki tudott legalább németül, de igen sokan franciául, angolul és olaszol is, sőt akadt hölgyeink közül spanyol, holland, svéd, norvég, sőt még finn tolmács is. Ez tette lehetővé, hogy jól megértettek és megszerettek bennünket és sokan távoztak ajkukon a «viszontlátásig» szóval, szivükben egy-egy sírig tartó barátság nemes érzésével.

Ez a barátság, ha a kongresszusi termekben virágzott is fel, ott gyökerezett azokban a kedves otthonokban, melyekben egyesek és testületek a kongresszus tagjait egyenként vagy csoportosan vendégül fogadták. Gr. Apponyi Albertné, gr. Teleki Sándorné, Zipernowszky Károlyné, Szirmai Oszkárné és mások nemcsak megvendégelték, de szeretetreméltóságukkal meg is hódították a kongresszusi tagok egy-egy csoportját. Hogy B. Schwimmer Rózsa, Glücklich Vilma s általában a Feministák Egyesületének tagjai mennyit tettek és mennyit fáradtak, azt már azért is külön ki kell emelnünk, mert munkásságukban örömmel szemléltük a hűséget és lelkességet a vállalt kötelességek teljesítésében. Ezt a példát mindnyájunknak szívünkbe kell vésnünk és követnünk a mindenkire kötelességszerűen reáváró szociális munkában.

Budapest. *Szigethy Karolina.*

A MŰVÉSZI KÖNYVKÖTÉSZET MINT NŐI FOGLALKOZÁS.

A XIII. század végeig a könyvkötészet nem volt önálló mesterség, Az addig megírott könyveket azok a szerzetesek, krónikások, akik írták, be is kötötték, fel is díszítették (többnyire szentképekkel, mert többnyire vallásos tárgyú könyvek voltak). A középkori könyvkötészet eleinte faragott fa- vagy elefántcsontlapok, később zománc- és ötvösmunkák, végül a XIV. századtól kezdve túlnyomóan bőrkötések. A bőr mai napig a legszivesebben használt anyaga a könyvkötőnek; könnyebben dolgozható fel a fánál, fémnél, csontnál, tartósabb a szövött anyagoknál.

A mai művészi könyvkötészetben díszítésül ugyanazokat a technikákat alkalmazzák, amelyeket a középkor végén ismertek már. Bőrmetszés, beégetés, domborítás, rátétmunka, berakás (intarzia), aranyozás, mind régen ismert díszítési módok, s csupán a szerszámok folytonos tökéletesbedése, meg az ornamentikájuk által lettek másokká, mint a régi munkák.

Legjobban elterjedt módja a könyvfedél díszítésének az aranyozás, amely technika (a bőrre tett, vékonyra préselt aranylapra forrón rányomják a vonal-, pont-, virág- vagy egyéb alakúra vésett aranyozó vasat) valószínűleg az Islám művészet produktuma. Mátyás király korvinái az első gazdagon aranyozott könyvek, az aranyozás — legtöbbjén — jóformán az egész könyvfelülelet betölti.

A sok példányban megjelent újabb könyvek aranyozása géppel történik, az egész könyvfelület díszítését *egy* fémdúcra vésik, s úgy nyomják melegen az aranylapra. Természetesen a géparanyozás meg sem közelíti értékben a régi aranyozást és

épen az aranyozás kezdte azt a hatalmas válaszfalat emelni, amely ma a gyárilag — ezer meg ezer példányban előállított — és az egyetlen példányú ú. n. *amatőrkötés* (művészi könyvkötés, az angol találóan mondja: unic-binding-nek) között van.

Ma háromféle könyvkötést különböztetünk meg: az üzleti könyvkötést (főkönyvek, jegyzőkönyv, vázlatkönyv stb.) a kiadói könyvkötést (lexikonok, remekírók, sorozatos kiadások, Athenæum-könyvtár, Die Kunst, Die Musik stb.) és amatőrkötést, melyek olyan *egyetlen* példányban készülő kötések, melyek díszítése, anyaga a könyv méretéhez, belső tartalmához, hangulatához van tervezve. Egy ilyen könyvkötés előállítása sok időt, dekoratív érzéket, rajztudást, jóizlést, nagyon pontos munkát igényel, a könyv belső díszítése (előzékpapir, oromszegély, olvasójel, színes metszés) kell, hogy a külső lappal összhangban legyen, nemcsak színben és rajzban, hanem kell, hogy az együvé válogatott anyagok értékben is lehetőleg közel álljanak egymáshoz. Például silány papirosú félbőrkötésű könyvhöz nem illik egy selyem előzék, vagy díszes bőrkötéshez nem szép a pamut olvasójel stb.

Persze arra nézve, hogy milyen könyvhöz milyen kötés illik, nem lehet szabályt felállítani. Egyszerű dolog és mindig izléses a könyv hangulatát a bekötő bőr színével és a bőrfelület sima vagy érdes voltával kifejezésre juttatni. A díszítés rajza is alkalmazkodjék a könyv belső tartalmához (exotikus verskötethez más ornamentika illik, mint egy szociológiai tanulmányhoz), bár ez sokkal kevésbbé fontos, mint az, hogy a díszítésnél mindig szem előtt tartsuk, hogy *egy bizonyos* könyvet díszítünk, szóval azt a díszítést ne lehessen egy kisebb vagy nagyobb más könyvre rátenni, hanem kizárólag arra, amelyre terveztük. A dekorációnak a könyv *könyvformátumát* kell kiemelnie, nem pedig álformákra tagozni. Az eddig oly gyakran használt, hatalmas bőrsarkokkal ellátott könyvek esztétikai szempontból igen bántóak s ezért ma a félbőrkönyvek sarkának élére védőül apró pergamentsarkokat tesznek, melyek nem tagolják oly kellemetlen alakban a könyv felületét (felülről nem is szabad látszaniok,

csak a tábla éléről és belső oldaláról), mint a bőrsarok és ugyanazt a szolgálatot teljesitik, mint amaz.

A művészi könyvkötésnek nem kizárólag bőr az anyaga. Olcsóbb anyagokkal — mint amilyenek a pergament, selyem, vászon, papir — is lehet igen csínos, művészi értékű kötést előállítani. A pergamentot aranyozni, festeni vagy batikolni lehet (bőrfelrakást is tehetünk rá); selymet, vásznat szintén batikkal, festéssel, vagy linoleumnyomattal lehet díszíteni; papirt igen szépet lehet előállítani a keményítőmárványozás technikával, vagy linoleummal. Kézifestés nem alkalmas, mert ennek az értéke nem áll arányban a papirkötés anyagának csekély értékével.

A hímzett könyvkötések nem praktikusak és a nyomtatott könyvhöz nem is illenek, inkább tán emlékkönyv, — album — vagy a Németországban egy idő óta annyira divatos vendégkönyvre tegyünk hímzést, ha semmi más technikát nem tudunk hozzá kitalálni.

A művészi könyvkötészet nem annyira fizikai erőt igényel, mint inkább pontos, finom kézi munkát, izlést, türelmet. Ezek a feltételek teszik érthetővé azt, hogy újabban a nők oly kedvvel foglalkoznak vele. A berlini Lette Verein már 1902 óta képez ki önálló női könyvkötőket (női alkalmazott *egyes* munkákra, pl. fűzés-, hajtogatás-, oromszegélyvarrásra sok nagyobb könyvkötészetben van már) külön könyvkötő osztályában, melynek vezetője Frl. Marie Lühr. Angolországban is sok női könyvkötő van már, Franciaországban ebben ép úgy, mint az iparművészet többi ágában, konzervativebbek. Fővárosi Községi Ipariskolánk 1910 októberében nyitotta meg könyvkötészeti műhelyét nők számára (a tervezést Jaschik Álmos, a kitünő dekorativ festőművész, a könyvkötést a külföldön is ismert, Leipzigben oklevelet nyert Galamb József könyvkötőmester tanítja), de tekintve, hogy a műhely egyúttal kartonázs és bőrmunka tanműhely is és csak délután van nyitva, alapos szaktudás elsajátításáról itt csak hosszú idő után lehet szó.

A kezdet azonban megvan és ezzel a kilátás egy szép fejlődésre, úgy, hogy remélni lehet, hogy a mind-mind jobban

virágzó amatőrkötés-kultusz rövid idő mulva sok nőnek fog alkalmat adni az érvényesülés egy új fajára. Annál kívánatosabbnak tarthatjuk ezt, mert a nők művészi kiképzése után a művészi pályán sok olyan tehetség kénytelen munka nélkül vesztegelni, mely a művészi könyvkötésben pompásan értékesíthető lenne. A tanulási alkalmat azonban gyarapítani kellene s ezért nagyon szükséges volna, hogy az állami Nőipariskolában régóta tervezett könyvkötő-tanfolyam is mielőbb megnyílnék.

B.-Almádi. *Bató Viola.*

BAJORORSZÁG LEÁNYISKOLÁI.

A jelen szünidő első felében Münchenben tanulmányoztam a leányiskolákat. Miniszteri ajánlással bírván, munkaközben szemlélhettem meg azokat s a részletekben is igen sok becses tapasztalatot szereztem. A szerkesztő szíves engedelmével a következőkben foglalom össze az általános érdekű megfigyeléseket.

A nyolcosztályú népiskola tananyaga s az oktatás által elérni kívánt tudási színvonal lényegében megfelel a mi polgári leányiskolánkénak. Idegen nyelv azonban nincs, míg minden magasabb fokú leányiskolában a francia nyelv kötelező s tanítására nagy gondot fordítanak.

A népiskola nyolcadik osztályának leánynövendékei a főzésben gyakorlati oktatást is nyernek. Egy müncheni népiskola «Schul-Küche»-jét látogattam meg, hol négy tűzhely mellett 17 leány főzött. A konyhát különben 24 növendék számára rendezték be. 6—6 leányé egy tűzhely. A hatos csoport egy családot képez, hol minden tagnak ki van szabva a maga munkája. A tanítónőé az anya szerepe. Meglehetősen terjedelmes, de kitünően szerkesztett tankönyvük egyes fejezeteinek alapján tanulnak rendszeres egymásutánban bánni az egyes élelmiszerekkel. Első a gyömölcs; következik tej, tojás, húsfélék stb.

Minden 24-es csoport hetenkint egy délelőttöt tölt a konyhában; az osztály többi növendékei ezalatt kézimunkával foglalkoznak. Minden népiskolának van külön kézimunkatanítónője.

A főzést megelőző délutánon elméletileg készülnek el a növendékek a másnapi munkára. Az oktatás kiterjed a tápanyag vegyi összetételére, tápértékére, bevásárlási viszonyokra, elkészítési és eltevési módokra.

Minden munkát a növendékek végeznek a konyhában.

Cseléd nincs. Példás rendben, nagy örömmel sürögtek-forogtak a leányok a konyhában. A sürgés-forgásnak halk kiadását értem ezalatt. A müncheniek csendes természetű emberek.

Egy-egy osztály, mely 40-nél több növendéket nem számlál, évi 450 márkát kap a város tanácsától az élelmiszerek költségeire. A leányok megeszik, amit főztek, a befőtteket kis üvegekben hazaviszik. Tekintve a kb. 600,000 lakossal bíró fővárosban az iskolák nagy számát, a «Schulküche»-k fenntartása München városának tetemes pénzáldozatába kerül.

Eddig a 8-ik osztály tanítónői egy tanfolyamot végeztek a háztartási képzőben s vizsgát tettek a főzésből s annak gyakorlati vezetéséből. Ezentúl azonban egy «műszaki tanítónőre (technische Lehrerin) leszen bízva a főzés s a kézimunka tanítása.

A népiskolához kapcsolt ismétlőiskolának a foglalkozáshoz alkalmazott tanfolyamokká való átalakítása most kerül sorra.

A 8-ik osztályból felvétetnek a jó előmenetelű növendékek a tanítónőképző alsó tagozatába, a «Präparandie»-ba; ezután következik a szintén, mint az előbbi három osztályú felső tagozat, a «Seminar». Oklevelet azonban ennek elvégzése után sem szerez még a tanítójelölt. Az újabb szabályzat négy évi gyakorlatot követel tőle, mely idő alatt úgy kell foglalkoznia egy általa választott tudományággal, hogy abban alapos, tudományos értékű ismereteket szerezzen magának. Ezen szellemi munkájáról, valamint kimélyített neveléstani és didaktikai ismereteiről utolsó képesítő vizsgáján kell beszámolnia.

Nagy előnye e követelménynek, hogy nem engedi meg a fiatal, kezdő tanítónőnek és tanítónak a könyveket félretennie, mint ki eleget tanult a képzőben; hanem komoly, elmélyedő szelemi munkára készti az erre legalkalmasabb korban, 20—24 év között.

A zárdai képzők növendékei is állami intézetekben tesznek képesítő vizsgálatot. Az oktatással foglalkozó zárdák apácanövendékei fel nem szentelhetők, míg képesítő vizsgálataikat egy állami intézetben le nem tették.

A felsőbb leányiskola 6 osztálya többféle pályára minősíti

és több irányú továbbképzésre jogosítja fel növendékeit. Ezek tisztviselői állások különböző állami és városi hivatalokban, egyes miniszteriumokban, nyilvános könyvtárakban, erdészeti és ipari kamrákban és sok más hivatalban. A posta- és táviróhivatalokban is csak azok nyernek alkalmazást, kik a felsőbb leányiskolát elvégezték.

Innen juthatnak a növendékek az óvónő- és kézimunkatanítónői képzőkbe, a tanítónőképző felső tagozatába, a «Seminar»-ba felvételi vizsgával; a kereskedelmi iskolába, mely három osztályú; a műszaki tanítónői kiképzésnek is a felsőbb leányiskola az előfeltétele. Kiképzésüket részint a női ipariskolában, részint a háztartási tanítónőképzőben nyerik, három félévet töltvén az egyikben s ugyanannyit a másikban.

A felsőbb leányiskolából léphetnek a növendékek a «Frauenschule»-ba, mely ama célt tűzte működése elé, hogy a mai kulturállapot által megkövetelt képzettségű háziasszonyokat és anyákat neveljen. A fiatal leány szabadon választhat az előadott tantárgyak közül. Leteheti befejezésül a nevelőnői vizsgát, ha ennek megfelelő tantárgyakat hallgatott. E vizsga feljogosítja őt a népiskola 4 alsó osztályában való oktatásra is, valamint idegen nyelvek tanítására a továbbképző és úgynevezett intézeti iskolákban.

Ezek azon iskolák, melyek a mi polg. leányiskolánkékoz hasonló helyet töltenek be, de az állam tanítási tervezetébe eddig nem voltak beillesztve. Rendesen 6 osztályúak, de van 3 és 4 osztályú is. Eddig csak zárdák tartották fenn őket s határozott minősítést nem nyujthattak. Ezen állapoton segít egy újabb törvényes intézkedés, mely a most megnyíló tanévvel lép életbe s «Mädchenmittelschule» címen szervezi ezen iskolatipust a népiskola továbbképző osztályai s a felsőbb közé. A felsőbb leányiskola — így hangzik a rendelet — *tudományos* irányú kiképzést nyujt (különösen kiemeli a mennyiségtant), a «Mittel-schule» iránya legyen a gyakorlatibb.

Kétféle «Mittelschule» lesz: egy hat és egy három osztályú. A hat osztályú a népiskola negyedik, a három osztályú pedig

annak felsőbb osztályaihoz fűződik. Az átlépés a megfelelő népiskolai osztályból mindig megtörténhetik különbözeti vizsgák alapján, melyet már a francia nyelv is megkövetel. Ez mindkét «Mittelschule»-ban kötelező, valamint a gyors- és gépírás is.

A 6-ik osztályt végzettek közül csak a tehetségesek, akik a szellemi munkára alkalmasnak bizonyultak, vételnek fel a kereskedelmi iskolákba. Ezeknek megengedik még a nevelői képesítés megszerzését is, ha két éven át képezték magukat ama tantárgyakban, melyeket a nevelőnői vizsga megkövetel.

Némely tisztviselői állást, melynek elnyerése eddig a felsőbb leányiskola elvégzéséhez volt kötve, ezentúl azok is betölthetnek, akik a «Mittelschule»-t elvégezték.

Az iskola tanítószemélyzetének külön képesítéséről említés nem történt. A «Seminar»-nál magasabb fokú képző nincs.

Bajorország joggal dicsekedhetik fejlett iskolaügygyel; ezt a következtetést vonhatjuk le úgy a tanügyi intézmények szervezetéből, — amely a leányiskolázás terén is számol az élet sokféle követelményeivel, — valamint ama komoly, alapos munkából, amelyről minden lépten-nyomon meggyőződést szerezhetünk.

Pécs. *Futima Sarolta.*

ELEMI ISKOLÁK ELŐINDIÁBAN.

Foglalkoztunk lapunkban a boszniai mohamedán *mekbet*-iskolákkal, balkáni kultúreseményekkel, most kövessünk egyéb keleti érdekességeket, nézzünk Ázsiában körül, később a föld más területein, hová magasabb rendű kultúrnépek bevitték civilizációjukat.

India nemzeti népiskoláit szeretném röviden leírni, melyeken se a mozlim, de az angol befolyás se változtatott épen úgy, mint az annektált területeken sem törülhették még el a fanatikus muzulmánoknak a *mekbet*-iskoláit.

Egy fiú éneklő hangon, erős tüdővel kiált egy szót vagy mondatot, a többi kórusban utána. Ilyen éktelen zajt csapnak a Balkánon a török iskolákban, így tanulnak Egyiptom arabs iskoláiban, ez az indiai gyermekek tanítási módszere is.

Az iskola külső képe egy alacsony ház buján befutott verandája, ebben megoldották a szabadbani tanítás problémáját. Kívül fecsegő asszonyok csoportja, meztelen gyermekek, henyélő férfiak, kérődző állatok festői rendetlensége, elégedetten mutatják, hogy a tanító nem kapja ingyen rizs természetében kapott fizetését, a gyermekek meg nem szűnő kiabálása a verandán, szorgalmas tanulás jele. Körülbelül 15 fekete fiú *Visnu* isten háromszögű fehér jelével homlokán, ül össze-vissza a földön.

A vigyázó a jövevények felé kiált: «aran dschaja wirumpu» = «gyakorold magad erényben». A többi ugyanazt visszhangozza.

«Jöun jēschut ichaschēl» = «ne vessd meg a mértant és nyelvtant». «Ārunadhu sinam» = «nyomd el mérgedet». Ilyen

és hasonló mély értelmű indiai bölcs mondásokat ordítanak. Ezután következik az abc. «Ácharam, ācharam, ícharam, īcharam» = rövid «a», hosszú «a», rövid «i», hosszú «í». Igy verkliznek le 228 betűt. Ez alatt a tanító a veranda egyik sarkában alszik, mellette a bambus-bot, azért olyan buzgók a kis fekete villogószemű fiúk, mert, ha pillanatra megszűnne hangos kiabálásuk, a bambus kerülne elő, a csönd felébresztené a gyakorlott pedagógust. «Rendum rendum nālu» = 2 + 2 = 4, ez a számtan megdönthetetlen igazsága.

Szomorú kép ez nekünk, kik e téren már messze előre haladtunk. Ennyi erő, tudásvágy, becses anyag, egy alvó ember felügyeletére bízva! Nem mindig alszik az indiai tanító sem, de még a bambus automatikus üzeménél tart s ez lehangoló.

«Türmei pallikutam» a régi pogány indiai iskolák maradványai ezek a népiskolák, melyeket se a török, sem angol uralom eltörülni nem tudott, nem mosta el őket keresztény befolyás, sem nyugati kultura. Ezekbe a tradicionális hindu iskolákba *csak fiúk* járnak, a nép alsó rétegei pedig teljesen ki vannak zárva belőle. A hindu vallás egyik tétele azt mondja: «Asszonyoknak nincs eszük», ezzel az orthodox indus megoldotta a leánynevelés problémáját. Az iskola célja nem a gyakorlati életre való nevelés, jellemképzés vagy általános műveltség elsajátítása, az iskola egyszerűen az indiai nép erős vallási s filozófiai hajlamának kifejezése. Az indusok ős szent poezise főtárgya az iskolának. A tradició szent nevében csak előkelő kasztok fiai lehetnek a mult szent kincsének örökösei, a nép teljesen ki van zárva.

Az indusok nemzeti iskolája jelenleg a legfelsőbb hindu kasztjainak tanulóhelye. A tanítóknak nincs szakképzettségük, gyakran letört ekzisztenciák. De a «*Gurn*» (tanító) iránti tradicionális tisztelet kényelmes megélhetést nyújt még a notorikus bűnösnek is e tanítómesterek között.

A tananyag az ó-indiai vallásos és bölcsészeti irodalomból merít. Tanítanak *olvasni*, nyomtatott és írott betűket, *írni;* az írás tulajdonképen fárasztó vésés, hegyes vasirónnal szárított

pálmalevelekre, a többi szent énekek és szentenciák gépies magolása.

Innen van a keleti ember bámulatos memoriája. Egyéb haszon ez iskolából nincs, a jelenkor nagy befolyásának ép úgy nem tudnak majd ellentállani, mint a balkáni *mekbet*-iskolák. Végkimúlásuk a közel jövő hatása alatt biztosan bekövetkezik.

Az anglo-indiai népiskolák, melyek angol kormány alatt fejlődtek, egységesek. A bennszülött magas kormányhivatalnok épen úgy végzi a népiskolát, mint feketebőrű irnoka, azzal a különbséggel, hogy az utóbbi népiskolai tanulmánya után állást kap, az előbbi továbbtanul a középiskolán és egyetemen. Az elemi iskolán, középiskolán és egyetemen kívül vannak tanítóképzők, ipar-, kereskedelmi-, mezőgazdasági-, gyógyszerész-, mérnök stb. képző iskolák. Mindezen hatalmas iskolai gépezetnek alapja a kitünő Primary School, az elemi népiskola.

Gondolható, hogy e népiskola nem olyan természetű, mint a mienk, mert egészen más irányú, előiskolája a többinek és nincs külön nevelési célja.

Világos, hogy ilyen irányban népnevelésről nem lehetett szó, ezt később belátta a kormány s ezért támogatni kezdte a magániskolákat s maga is iskolákat nyitott.

1854. «the great Charter of Indian Education» teremtette meg az indiai iskolarendszernek az alapját. Rendezte a felsőiskolák ügyét s súlyt fektetett a népoktatásra. Minisztériumot, tanfölügyelőséget szervezett.

Egy negyedszázad lefolyása után az akkori alkirálya Indiának, *Lord Risson* utasítást kapott Angolországból, hogy comissiot szervezzen, mely revidiálja az iskolai állapotokat, azonban két évi munka után sem konstatáltak megfelelő eredményeket.

Az elemi iskolákon kegyetlenül magolták az angol nyelvet, hisz ez volt az aranykulcs a kormányhivatalok eldorádójához, előkészültek a további iskolákhoz, de népnevelő intézményes iskola nem volt.

1883-ban irányult egy rendelet arra, hogy figyelembe vegyék

a népiskolák fontosságát, az alsó népréteget, a mohamedánokat és a *lányokat*, kiket addig a nyilvános iskolákból teljesen kizártak.

1904-ben *Lord Curzon* teremtett üdvös reformokat. Egy kultuszminisztert nevezett ki egész Indiára, — addig Departementok szerint több volt — s mindent a gyakorlati élethez mérten megváltoztatott. Ezek az ujítások európai színvonalra emelték az indiai angol iskolákat. Azonban az indiai nép ma még vonakodik az új iskoláktól, mit kényelmesen tehet, mert ott még nem minden gyermek iskolaköteles.

Budapest. *Poznan Jolán.*

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE.

Frauenbildung. Január. *A felsőbb leányoktatás* ügyében alakult német egyesület olyan erővel dolgozik, mely minden tehetséget mozgásba hoz. Előkészületeket, meghivásokat és lelkesítéseket tesz közzé már három hónappal a közgyűlés előtt. Egyengeti az útját minden újításnak az olyan értekezés, mint amilyet *Margarete Stege* írt. Mélyen behatol abba a nagy sorsfordulatba, ami az új iskolareformmal erősen rásújtott *a magániskolák tanitónőire.* Lelkéből tiszteli és szereti azokat a régi kiváló erőket, akiket magáinak vallhat a megváltozott fiatal generáció gondolataiknál, egész munkájuknál, sőt még érzéseiknél fogva is. Megemlékezik közöttük olyanokról, kiket az iskolavezetők érdemeseknek tartanak rá, hogy csak miattuk továbbra is fenntartsák intézetüket. Kimutatja, hogy számos jeles tanitónő él állás nélkül vagy bizonytalan állással, ugyanakkor, mikor az állások között is, nagyrész betöltetlen. Rámutat arra a hivatásra, ami érdekükben az iskolán kívül, a családi körben merül fel. Lelkesít kartársi összetartásra, egyesülésre. Bő ismertetéssel és biztos indokolással ajánlja az ő saját nyugdíjintézetüket, mert ez most már mindazt megadhatja, amit a birodalmi biztosító, de nyújthat többet is. *Lohmann* doktor úr inti a fiatalokat, hogy a mai fényes viszonyok között se felejtkezzenek meg a *régiek* küzdelmeiről, tapasztalatokban gazdag bölcsességéről. Mikor evvel ápolja az önmérsékletet, hálát és figyelmet, akkor egyszersmind fejtegeti, hogy károsnak tartja, ha sok különböző leányiskola van tartósan egy fedél alatt. Ismeri az emlegetett előnyöket, de szerinte ezek majdmind képzeltek, akár a tanári kart tekinti, akár a növendéksereget. Ő csak a főlíceumot és a nőiskolát hozná össze. Ezenkívül panaszkodik a túlterheltségre, mely az alaposság és a mélység rovására esik mind a fiúknál, mind a leányoknál. Szeretné, ha az utóbbiak olyan jó példával járnának elő, hogy ezentúl általában az egész fiatalságnak több ideje maradna a családi körre, a művészetekre és a szabad foglalkozásra. *Steyer* főtanító avval kísérletez, hogy hogyan vihetnek diákok *vándorutakra* elemózsiát; hogyan végezhetnek maguk annyi főzést, hogy mégis megkapják a szükséges meleg ételt vagy italt. *Fitschen* igazgató vitaszerűen vallja, hogy a főreáliskolának megfelelő *női főliceum* biztos tudományos szellemben nevel és kiválóan megállja a helyét az érettségi vizsga tekintetében is. Megfeszített gondolkozást kiván és evvel teszi egyenértékűvé a munkakifejtést még ott is, ahol az anyag mennyiségében kicsit több szabadságot vesz; jó alkalmat ad a latin pótlására; lélektannal, logikával meg a nevelés-

tannal mintaiskolává válik. — Annyiban is hálás iránta, amennyiben a tanítónőknek előkészítőül szolgál szakvizsgára. *Fitschen* igazgatóval szemben Wichgram professzor az egyetemi képzés érdekében nem a *reáliskolai főlíceumnak*, hanem a *gimnáziális* irányú *Studienanstalt*-nak a híve. Arra alapítja meggyőződését, hogy a nőknek való és a nőktől kedvelt szakmák mind megkivánják a klasszikus nyelveket; hogy a klasszikus nyelvek másutt nehezen, hiányosan és csak futólag pótolhatók; hogy a reáliskola csak olyan helyre való, ahol van gimnázium, vagyis ahol nem állja útját a szabad pályaválasztásnak. — Szembeállításuk amellett szól, hogy a felsőbb tanulmányoknak megveti vagy megvetheti az alapját mindenik iskolatípus, még pedig annyira, hogy már szinte vitás az elsőség. De épen ezért feltűnik egyiknél is, másiknál is annak a körülménynek a negligálása, hogy a gyakorlati női hivatásokhoz a főlíceum könnyebben ad olyan világnézetet, mely hamar útbaigazít az élet gyors forgatagában; jobban elláthat olyan iskolai vagyis vérré vált ismerettel, mely a sokféle reális veszedelemre is mindig kéznél van és pillanatnyilag is felhasználható. Ha mindezt némi klasszikus hiányért adja is. tudvalevő, hogy amikor ez a hiány érezhető olyankor az utólagos pótlás, a könyvforgatás és a kutatás aránylag könnyen megy.

Dr. Marie Speyer azt az érdekes *liccumot* írja le, mely *Luxemburgban* alakult ki lányoknak. Ennek az a célja, hogy szerény viszonyok között is lehetővé tegyen minden tanulási eshetőséget; hogy kevés és sokféleképen tanuló növendéket nem osztályokba, hanem tantárgyak szerint csoportosítson; hogy gyakorlati ismeretkörök mellé is beillesszen olyan tanítást, mely elsőrendű általános műveltséget nyújt. Két tagozatból áll. Az alsó tagozat háromosztályos, egységes; többnyire olyan tanulóknak szól, kik tizenkétévesek és magasabb népiskolát végeztek. A felső három változatra oszlik: két éves iparkereskedelmire, erős háztartási meg iparművészeti szellemmel és részben párhuzamosan fakultatív órákkal; 4—4 éves főreálra és reálgimnáziumra.

Az *irodalmi beszámoló*ban *Alice Profé* orvosdoktor olyan egészségtani munkákat ismertet, melyek a szexuális ösztön eltévelyedései ellen nem a felháborodást viszik harcba, hanem az ethikai orvosi igazságot; a belátást; az értelmes tanítást; a nagy műveltségi áramlatot; az észt, az érzést az erkölcsös emberi lelket; a tisztult és emelkedett szerelmi felfogást; a finom női világnézetet és a fiatalság pszichológiájának gondos ismeretét. — *Elvira Krebs* sok olyan idegen-irodalmi francia tankönyvet sorol fel, melyek mind arra törekszenek, hogy a tanuló jól megismerje a francia nyelv benső természetét, a francia világot és erkölcsöt, a gazdasági és szellemi életet, főleg pedig az irodalmat.

Az *egyesületi közlésekben* megpendítik az önálló női egyetem gondolatát, a pedagógiai sajtó támogatását, de legbővebben arra a magasfelfogású előadásra térnek ki, melyben *Matz* igazgatónő gyönyörűen fejtegeti, hogy a közéleti hivatásnak nagy jelentősége van a nő egyéni életére.

*

Február. A *felsőbb leányoktatás* ügyében alakult német egyesület vázolja közgyűlése tárgyainak a programmját. Például számtanból a középső osztályokba is óhajt polgári számtant, a felső évfolyamokba pedig gyakorlati példákat igyekszik felvenni a közlekedési, gazdasági, pénzintézeti és biztosítási életből; keresi a tanúlságos összeköttetést a számtan és az ipar meg a szociális élet jelenségei között; nagyon sürget legalább is heti négy órát. — Az idegennyelvekben bizonyos mérsékletet hirdet és nyelvismeretet, szókincset, beszélgetési gyakorlatot, szóval mindent abban a célban összpontosít, hogy az olvasmányt megértsék és helyesen felfogják. — A *nőiskolai* tantervben a lélektan nagy súlyt vet a lelki jelenségek ismeretének tapasztalati kiindulópontjára; a gondos és meggondolt megfigyelésre; és igyekeznek kellően megalapozni az önnevelést a másokra gyakorolt hatást, a korral való haladást és a gyermek — azaz csecsemő — neveléstant. A gyermekkertészet az óvónői működés minden fázisát figyelemmel kíséri, előzőleg és utólag megbeszéli, gyakorlati tanításban együttéli; a háztartástan világosan megérteti az okos étkezés, ruházkodás, lakás, pénz- és vagyonkezelés különböző útjait, módjait és főleg annak a főzésnek a lényegét, mely az alkalmazott természettudományokra épít. — A szociális tanítás kiemeli és jellemzi a magán és önkényes jótékonykodást, azt, amely kerüli az erőszakot és az ellenőrzést. Emellett bemutatja a szervezett jóléti intézményeket; kutatja az inség okait, gyógyszerét, valamint a szegény ember helytelen és helyes életmódját.

Schnell professzor áttekinti *a leányiskolák tanári karának adott szolgálati utasítást;* összehasonlítja ezt avval, amit másfél évvel előbb a fiúiskolák kaptak. Talál sok hasonlóságot, de elég különbséget is. A különbséget legnagyobbrészt arra vezeti vissza, hogy igyekeznek alkalmazkodni a női egyéniséghez és a női ideálhoz; a fiúknál elsősorban a munkakedvet és a jellemszilárdságot fejlesztik, a leányoknál pedig mindenekelőtt arra fordítanak gondot, hogy mély erkölcsösség hassa át egész lelkületüket, hogy az erkölcsösség finom, gyengéd modorban nyilatkozzék meg, hogy a férfiak és a nők egymásközti érintkezése lehetőleg ne adjon alkalmat semmi rossz benyomásra, a visszás látszatnak még a leghalványabb árnyékára sem. Mindennek nagy politikai, szociális és pedagógiai jelentőséget tulajdonít.

Hadlich elutasítja azt a nézetet, mintha főtanítóra megalázó volna *a nőigazgató;* egyáltalában, elismeri ugyan az egész tanítósággal, hogy érvényesüljön az egyéniség a bürokratizmus legnagyobb térfoglalása mellett is, iskolában, templomban és színházban, de azért túlzásnak tekinti, hogy olyan nagyon kiemelik az iskola-vezető felettes voltát. Márcsak ezért is helyteleníti, hogy nagy dolgot csinálnak belőle még leányiskolában is. ha a vezető nő és hogy már ezt magát rossznak magyarázzák. De különben is, hivatkozik a közélet legfelsőbb fokáról előkelő diplomatákra, kik egyáltalában nem voltak megvetésre méltók azért, mert nő volt a királyuk.

Pawel igazgatónő abba a problémába mélyed bele, hogy hogyan őrizhetik meg *a magániskolák* eredeti jellegüket. A magániskolákban kiválóan alkalmasnak hiszi az utat a kellő fegyelemre, az evvel összekötött, az ennek sikerét biztosító szabad egyéni fejlődésre, továbbá a gyakori és ragaszkodó családi érintkezésre, az érzésvilág gazdagító

megsokasodására és arra a befolyásra, mit nők gyakorolnak, kik a leányokat ismerik és rájuk hatással vannak.

Bödekker drban megint felveszi valaki a harcot azok ellen a hibák ellen, melyek könnyen kifejlődhetnek ott, ahol egy-egy iskola többféle célt egyesít és evvel szolgálja a korszellemet meg a leányok helyzetének a javítását. A *főliceumnak* az utolsó osztályáról a *szemináriumi* évről beszél. Ez tanítónői képesítéshez, de két évi gyakorlat után egyetemi filológiai tanulmányhoz is vezethet. Utal rá, hogy milyen nagy és alapos műveltséget kivánnak ma a tanulótól s ép ezért a tanítótól is. Vázolja a szemügyrevett tanfolyam nagy elfoglaltságát napi hét iskolai órában és sok megfeszített házi munkában; indítványozza, hogy rostálják meg mégegyszer jól az anyagot, rostálják ki belőle a felesleget, fordítsanak több gondot az elmélyedésre. Az elmélyedés szempontjából azt is ajánlja, hogy az általános műveltségre szánt órákban a tudományos gyakorlatot ne végezzék minden tárgyon, hanem egy-egy kiválasztotton.

Gottschalk Johanna felszólal a *tanítónőképzés*nek az ellen a speciális módja ellen, mely a főlíceumon át vezet. Noha elismeri, hogy a pedagógiai képzést illetőleg előnyben van, rosszal benne egy évi többletet, kevés tudományosságot és két évi gyakorlatot; ez utóbbit azért, mert nehéz rá szert tenni. Biztosan jósolja, hogy a theória felett győzni fog a szükséglet.

Rosenthal magyarázza, hogy milyen eljárást követ a felsőosztályos latin *extemporálénál*. Sok szemelvényt is mutat be hozzá. Legfontosabbnak tartja, hogy mind a német, mind a latin stílus hibátlan, önmagának megfelelő legyen; továbbá hogy a növendékek önállóan, egymástól eltérhető szabadsággal fordítsanak és csak a belső hűségre, meg a belső egyformaságra törekedjenek.

Gottschalk Johanna számot ad róla, hogy *a felsőbb nőképzés központi bizottsága* milyen nagyon szemmeltartja az egész nőoktatás terén azt, ami jó a leányiskolának, a leányoknak, a nőknek, a kisvárosoknak. Figyelemmel kíséri a nők műveltségét, érdemeit; a megfelelő érvényesülést; az orvosnő hiányt; az újabban megnyílt jogi és theológiai fakultás gyér látogatottságát. *Hemesthal* érdeklődést ébreszt egy olyan latin *nyelvkönyv* iránt, mely a modern idegennyelvekre — nevezetesen a franciára és az angolra — támaszkodik. Kiemeli továbbá a klasszikusok közül azokat a kiadásokat, melyek csak a fontosat szemelik ki; a párhuzamot elhagyják, őrzik az iskolai kiadásban az iskolai karaktert, kellően felhasználják az új kutatásokat, szemléltetően kommentálják a tartalmat.

*

Március. *Keim* igazgató Badenből ír *a nőiskoláról*. Ez az intézet a 16 éves leányok általános műveltségét iskolai módon továbbvezeti. Semmiféle jogosítást nem céloz; súlyt vet rá, hogy a kézimunka, a háztartási foglalkozás tág teret foglaljon el az elmélkedésben is, valamint a gyakorlatban is és hogy ez a második évben történjék akkor, mikor biztos műveltségi alapon indúlhat el. Az ilyen iskola jól megválasztott és kellően megrostált tananyaggal mindig jobban tényezőjévé válik a polgári életnek. A tantervéből közölt váz-

latok mutatják például azt a törekvését, hogy növendékei a nyilvános élet és a gazdasági világ kérdéseit megértsék; hogy a jelent helyes történeti érzékkel bírálják, a nőkérdést tudományos alapon kezeljék, hogy jogi világnézetre helyezkedhessenek; hogy hozzájáruljanak a ház, a család és az emberi közösségek, a gyerekek, a betegek és a jótékony intézmények egészséges gondozásához.

Lohmann igazgató magas művészi felfogással helyet kér *Wagner*nak minden német nemzeti iskolában. Kívánja, hogy a zenetanítás ép úgy megtalálja a hozzávezető utat, mint ahogyan a jó rajzoktatás is felér a nagy mesterekhez.

Dr. Alvermann főtanító szépen és nagyon jelentősen utal rá, hogy a *hittan* milyen sokat felhasználhat a német *irodalom*ból, annak egyes tárgyaiból, különösen ott, ahol az egész nép lelkét átható mély érzés, vagy emberi probléma kerül szóba. Esztétikai szempontból nem tartja károsnak még azt sem, ha direkt valláserkölcsi kérdések és tárgyak merülnek fel párhuzamosan az irodalmi művekkel, feltéve, hogy nem zavarodik össze a kétféle szempont.

John professzor összegezi, hogy mit állapít meg a közvélemény *Rousseau*-ról a születésnapi ünnepségek alkalmából és büszkén jelzi, hogy a németek között van sok olyan tanítványa, aki az *egyéni* és a *társadalmi nevelés* terén felülmulta. Egyéniség, jellem és állampolgárság; önuralom és odaadás; óvakodás attól a túlfinomultságtól, mely a fájdalmat az örömhöz ugyanis közelhozza — ezek azok a neveléstani fogalmak, melyek legjobban szívéhez nőttek ebben a gondolatkörben.

Dr. Clodius «*Vándormadár*» címen olyan tengeri útról beszél, amit teherszállítóhajón szokott tenni zavartalanúl, csendesen és olcsón. A vándormadarak az itt elhelyezett vagy az ide felkapaszkodott fiatalság, fiúk és leányok vegyesen, kik rossz benyomást tesznek rá bursikóz, feltünő csinált és meglepően fesztelen modorukkal, szokatlan és rendetlen öltözetükkel. Annyira rossz benyomást tesznek rá, hogy ezt a jelenséget pedagógiai eseménynek és pedagógiai problémának tekinti. *Gottschalk Johanna* méltatja *a női pályákról* tartott tanácskozásokat és a női elhelyezők kartelljét, mindezt azért is, mert a női műveltséget, szakképzettséget fejleszti; mert a női pályákat és a női munkakeresletet megsokszorozza; mert gyakorlati tanácsadót ad ki. De nemcsak ez! A fő, hogy ráirányítja a lelket az önfegyelemre, a rendre, az egész közösség javára. Az *irodalmi rovat*ból látszik, hogy a nyelvkönyvekben mindig többet foglalkoznak a hanggal, a hangzással és a jelentések változásával irodalmi téren is; az irodalmi segédkönyvekben a belső hangulatból kiinduló, az esztétikai élvezetre nevelő költeménymagyarázat uralkodik; a képreprodukcióban a képzőművészeti érzék felébresztése vezet; stb.

A *hírek* közzéteszik, hogy Frankfurtban olyan női szeminárium nyilt meg, mely szakképzettséget akar adni a szociális munkában vezető állásokra. Középiskolai előképzettség, két-három évi erős elméleti és gyakorlati tanulás — ezek a főprogrammpontok. Velük megint hatalmas lépést tesz gyakorlatban is az a mozgalom, hogy százan meg százan dolgozzanak az életben nap-nap mellett fáradhatatlanul, tudományos megfontolással, gondos előképzettséggel, csak azért, hogy ezer

meg ezer szerencsétlen ember megváltást, megnyugvást találjon és javára váljék a társadalomnak.

*

Április. *Wichgram* megemlékezik *Wilhelm Münch*ről, a kiváló pedagógusról és pedagógiai íróról. Legjellemzőbbnek tartja benne a tartózkodást, melyet nagy alaposságból magyaráz. Úgy emlékszik rá vissza, hogy mindig hajtotta erős, állandóan mozgásban lévő, intellektuális temperamentum, de emellett folyton bírálta önmagát, figyelt másokat, mérlegelte a kifejezéseket, tanulságul hívta a pedagógia történetét meg a külföldet és bármikor szelíden, nyájasan engedte át a szót másnak. *Mathilde Drees* azokról a hatásokról számol be, melyet *a felsőbb leányiskolaügy* érdekében alakult egyesület őrá tett; csodálkozik, hogy véleménynyilvánításra és szavazásra ritkán kerül a sor és hogy akkor is, aránylag kevesen nyilatkoznak; örül, hogy már nem vezet túlságosan a leányok erejének a kímélése.

Haase igazgató nagyon begyes ifjúságpszichológiai munkát végez. Fejtegeti, hogy milyen fontos szerepe van az iskolai életben annak a *széptan*nak, mely az életet, a modort tárgyalja; mely nagyon fontos fejezet a tanítóképzéshez. Sorraveszi azokat a területeket, ahol az eszthétika és a pedagógia érintkezik; mindenütt mindennél alapvetőbb szerepet juttat a kedvességnek, annak az értelmes és jóságos, nyájas és művelt kedvességnek, mely megnyeri a szivet, fogékonnyá teszi az észt és megkönnyít minden tanulást. *Ewert* főtanító kívánja a kereszténységvallás szempontjából, hogy a középiskolai *felsőosztályos hittan*ban tanítsanak összehasonlító vallástörténelmet; evvel akar hozzájárulni ahhoz, hogy a választott vallás lényegét megértsék, hogy ki-ki a saját meggyőződését kövesse; hogy a vallásos érzések fejlődését mindenki átérezze és lelkileg belső igazsággá avassa. *Schwender* főtanító *a gyakorlatírás*nak az új irányát értékeli. Azt veszi tekintetbe, mikor egyéni élményeket és egyéni megfigyelést mondat el, még pedig lehetőleg olyan módon, hogy szemléltető legyen és ment legyen minden üres sablóntól. Bizonyos fokig írónak tekinti a fogalmazó tanulót és azt akarja, hogy abból merítsen, amit belsőleg átélt. Azt akarja, hogy a gyakorlatírás is előbbrevigye a tanulót azon az úton, melyen örömét találja a világban, a természetben és az emberekben, melyen megtalálja és átérzi az élet szépségeit. Elitéli azt, aki erőszakolja, aki hideg megrázkódtatással, üres és száraz nyelven kívánja az iskolai témákat, aki az olvasmányok feldolgozásánál vesztegel. Minden fokon ad szabad dolgozatot. Már kezdetben is szereti ha ez túlsúlyban van, sőt kis gyerekeknél még sűrűbben kívánja, mint előrehaladott, művelt tanulónál. *Dr. Reichel* felrázó szavakkal, nagy horderejű statisztikai adatokkal vési a lelkünkbe, hogy milyen nagyon szükséges *háztartási felsőbb népiskola* kötelezően keresetre képesítő ágakkal. A műveltség fentartását és továbbfejlesztését várja tőle; hiányának azaz ritkaságának tudja be a nyomorúságot és a gazdasági visszamaradást. A gazdasági kérdés megoldását műveltségi úton keresi. Azt is statisztikai adatokkal igazolja, hogy a házassági korban kell a háztartási iskola és hogy ekkor a sokat emlegetett nőfelesleg nincs meg, nem állja útját a boldog családi életnek.

Zimmermann doktor arra a jelenségre keres orvosságot, hogy a mai művelt generáció nem tudja tudományos gondolatait olyan jó és világos németséggel kifejezni, mint a kevésbé tanult régi. *Olvasókönyv*vel szeretne ezen a bajon segíteni. Olyan olvasókönyvet képzel, melyet minden tanár használhat, mely minden tárgykörből ad rövidítésre szorult és másutt nehezen hozzáférhető szépprózai szöveget. Célja: megfelelő kifejezésekkel, életrekiható gondolatmenettel olvasni tanítani; tanítani az olvasmány jó megválasztását, a mintaszerű forma és a mintaszerű tartalom lélekbefogadását, az alkotó erő megközelítését és továbbfejlesztését. Ideális tanácsokat ad az ilyen olvasókönyv megszerkesztéséhez a részletekről, valamint az egészben megnyilvánuló pompás világnézetről.

Az *irodalmi beszámoló*ban és a közleményekben terjedelemre is legfontosabb az új földrajzi könyvek jegyzéke. A cím nem is földrajzról, hanem «földismeret»-ről beszél és evvel megfelel a tartalmak szellemének. Minden lehető eszközt felhasznál rá, hogy ezzel a tárggyal is hasson a szemléletre, a képzeletre és a vonzódó, eleven lelki készségre. Dicsőítik a barangolást. Az utolsó szavuk is az, hogy a nevelés jövője a szabad természetben és a lelki szabadságban, a nézésben és a tettben rejlik. Hozzátehetjük természetesen, hogy csak akkor, ha mellette a csend, a magány, a négyfal is kifejti a hatását; ha koncentrálja; felemeli, elérzékenyíti és megvilágítja a lelket, mely megtelt száz meg száz külső benyomással,

Budapest. *Dr. Schmidt Mária.*

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

A középoktatás reformja. Jankovich, vall.- és közoktatásügyi miniszter nagyjelentőségű rendeletet adott ki a Közoktatási Tanácsnak, melyben azt a középiskola reformálására szolgáló előmunkálatok elkészítésére szólítja fel. A reformot a miniszter azon elvek szerint kívánja, melyet mi a leánygimnáziumok érdekében éveken át sürgettünk s melyet a M. N. Sz. és a Nőképző-Egyesület több ízben kérelmezett is. Örömmel üdvözöljük azért a *rendeletet,* melyre még visszatérünk s mely így szól:

«Közművelődésünk figyelmes szemlélője nem zárkózhatik el ama tény elől, hogy hazai középoktatásunk sok tekintetben elmaradt a haladó kor követelései mögött. Míg körülöttünk nagy társadalmi és gazdasági kérdések várják megoldásukat, vagy legalább méltató megértésüket, míg Európa szerte a tudományos megismerésnek újabb és újabb területei nyílnak s a technikai vívmányok szinte napról-napra gyarapítják az emberi kultura eszközeit, a magyar középiskola ezekről az új jelenségekről mindeddig nagyon kis mértékben vett tudomást s jobbára ma is csak tiszteletreméltó, de fölújításra és fölfrissülésre váró hagyományainak örökéből él. Tanterve néhányszor (1883-ban és 1899-ben) részleges módosításokon ment keresztül, de egészben véve évtizedeken át mozdulatlan maradt a középiskola.

Eközben a nagy nyugoti államoknak mindenike megérezte a kor érverését s iskolai intézményeit igyekezett fokozatosan hozzáidomítani a jogosult új követelésekhez. Hogy oly országokat ne említsek, melyek merőben eltérő viszonyaiknál fogva példát nem szolgáltathatnak, csak a Német birodalomra utalok, melynek vezető államai, megértve az idők jeleit, a meglévő középiskolai típusokon kívül egy korszerűségében mindjobban elismert új típust, a reform-középiskolát alkották meg, mely ma már német földön másfélszáz intézetet számlál.

De hazai középoktatásunk nemcsak elmaradt, hanem a számára kijelölt hagyományos kereteken belül sem végzi kielégítő módon föladatát. Általános a panasz, hogy egyes tanulmányi ágakban, melyeket alább megjelölök, a legméltányosabb követelmények mértéke szerint is csekély az eredmény. S ez a panasz nem azok közül való, milyeneket minden időben halmoznak elégedetlen szülők és avatatlan bírálók az iskolára. Hivatalos körök és testületek, ellenőrzésre rendelt szakközegek, sőt a tárgyilagosan itélő tanárok is mélyen érzik, hogy középiskoláink valami belső bajban sinylődnek, melyből mindeddig semminemü részleges intézkedés nem birta őket kiragadni.

És ha az imént jelzett két szempontból vizsgálat alá veszem a szóbanlevő intézményt, különösen a következő fogyatkozásokat vélem megállapíthatóknak:

I. A középiskola — jelesül a gimnázium — kellő átmenet nélkül csatlakozik az elemi népiskolához. Nem tartom helyesnek, hogy már a kilenc-tíz éves gyermek egy szellemeben és szerkezetében anyanyelvétől annyira elütő nyelvnek, mint a latin nyelvnek tanulására kényszeríttessék.

II. Szervi hibának tartom, hogy középiskoláink élesen elkülönítő tagolásnak hijával vannak. Ismeretesek előttem azok az érvek, melyekkel az 1880-ik évi 16179. számú miniszteri rendelettel kibocsátott, egyébként korszakos jelentőségű Utasítások az egységes tanfolyamú középiskolát megokolják. Ezzel a megokolással szemben áll azonban két érv, melyeket részemről súlyosabbaknak és döntőknek tekintek. Egyik, hogy a folyamatos szervezet csakis azokra a nagy többségben lévő tanulókra van tekintettel, akik a középiskola mind a nyolc osztályát végigjárják, de nem lehet kellő tekintettel azokra a túlnyomó számban levő tanulókra, akik akár hajlamaikat követve, akár életviszonyaik alakulása folytán, akár minősítési okokból, akár a szakiskolákba való átlépés céljából jóval előbb kiválnak a középiskolából s a kikre nézve a nemzeti kultura általános érdekeinek szempontjából fölötte kivánatos volna, ha a műveltségnek bizonyos befejezett anyagát vihetnék magukkal. Másodszor, a tagolás hiánya vagy egyáltalán nem, vagy csak részben teszi lehetővé azt az elméletileg is megokolható, többszörösen kipróbált és eredményesnek bizonyult tanítói eljárást, mely az oktatás anyagát két ízben nyújtja; először elemibb, egyszerűbb, szemléltetőbb és elemző módon; majd bővebben és összefoglaló tárgyalással. Ismeretes, hogy a kontinens nyugati államaiban, Franciaországban, Németországban, Olaszországban, Svájcban, Ausztriában vagy csupán a tanterv, vagy egyúttal a külső szervezet révén is mindenütt határozottan tagolva van a középiskola, tagolva volt igen hosszú időkön át hazánkban is.

III. Részben az eddig említett szervi fogyatkozásokkal függ össze felfogásom szerint az, hogy az oktatás eredménye — dicséretes kivételektől eltekintve — nem kielégítő némely tanulmányi ágakban. Ilyenek: az egyetemes történet, melynek anyagában a tanulók, sokszoros tapasztalat szerint, szembetünően tájékozatlanok; ilyen a földrajz, ilyenek a modern nyelvek. Hogy a latin nyelvtanítás általában igen sok kívánni valót hagy fenn, közismert tény. A természettudományi tárgyak tanítása nem annyira az eredmény szempontjából eshetik kifogás alá, mint inkább abból a szempontból, hogy a gimnáziumi tanterv nem enged elég teret e tárgyaknak s illetőleg egyes fontos részeinek (például a kémiának).

IV. Hiányosnak tartom a mai tanterveket azért, mert egyes ismeretágakról egyáltalán nem gondoskodnak. Okvetetlenül szükségesnek vélem, hogy a középiskolai tanuló a legfontosabb társadalmi és gazdasági jelenségekről, ha nem is épen külön tantárgyak alakjában tájékoztatást nyerjen; továbbá, hogy az egészségtan figyelmen kívül ne maradjon; s hogy általában az iskola lépést tartson a korral. A matematikai oktatás berendezésében például mindenesetre arra kell törekedni, hogy a tanítás a gyakorlati életre nagyobb tekintettel legyen, továbbá, hogy a funkció fogalmával és alkalmazásával is megismerkedjenek a tanulók, mely követelés külföldön ma már köztudattá vált

s melynek ellenében az áthagyományozott tananyagban számos rövidítés és összevonás eszközölhető.

V. Tarthatatlan állapotnak itélem, hogy kétféle középiskoláinkat oly aránytalanul keresik föl a tanulók. Nem számítva a fővárost, a hol minden iskola tele van, a vidéken rendszerint népesek a gimnáziumok, míg a reáliskolák (főleg felsőosztályaik) aránylag gyéren látogatottak. Ennek a gimnáziumok felé való egészségtelen tódulásnak az oka nyilván abban van, hogy a törvény a gimnáziumnak megadta a teljes jogosítást, a reáliskola jogosítását ellenben szerfölött korlátozta, holott mindkét középiskola föladatát elvileg azonosnak nyilvánította.

Mindezeket fontolóra véve, már ez évi junius 16-án tartott képviselőházi beszédemben is jeleztem azt a meggyőződésemet, hogy hazai középiskoláink korszerű átalakításának immár elérkezett az ideje. Ugyanekkor körvonalaztam néhány módozatot is, melyektől részemről a jelzett bajok orvoslását, vagy legalább enyhülését várom. Első sorban azt kivánnám, hogy középiskoláink tantervi szervezete két tagozatban épüljön föl. Ehhez képest a történelem, földrajz és a természettudományi tárgyak oktatásában olynemű berendezést óhajtok, hogy a tárgyak egész anyaga két ízben taníttassék; az alsó tagozatban inkább leíró és szemléltető, a felsőben inkább okadatoló és összefoglaló módon. Mulhatatlanul szükségesnek tartom, hogy a latin nyelv tanításának kezdete az első osztályból följebb vitessék s az első idegen nyelv a német nyelv legyen, melynek tanításában a csoportrendszer alkalmazandó. A jogosítás különbségei megszüntetendők s a kétféle középiskola tanulmányi terve a mostaninál is közelebb hozandó egymáshoz, hogy ily módon a jogosítás egysége, amennyire lehetséges, az előzményekben is meglelhesse elégséges alapjait. Végül figyelemmel kell lennie a reformnak a polgári iskola alsó osztályaira is.

Fölkérem ezek után az országos közoktatási tanácsot, mely a fönnálló szabályzat értelmében iskolaszervezeti és tantervi kérdésekről nyilatkozni első sorban van hivatva, hogy a fönt előadottakat tegye beható tanácskozás tárgyává s készítse el — egyelőre csak körvonalaiban — a középiskolai új szervezetnek és tantervnek olynemű megokolt vázlatát, mely imént kifejezett célzataimnak megfelel. Külön is megjegyzem, hogy a mennyiben a reform az 1883. és 1890. évi XXX. törvénycikk módosítását szükségessé teszi, ily novelláris törvényhozási intézkedés elől sem fogok kitérni s ezért a készítendő tervezet számolhat azzal a lehetőséggel, hogy a fönnálló törvények illető szakaszai módosíttassanak. Végezetül hangsúlyozom, hogy amidőn a középiskolai országos reformot napirendre tűzöm, korántsem kívánom azt, amit a tapasztalat állandó értékűnek bizonyított, elvetni, vagy mellőzni; nem akarok átmenet nélkül tovább haladni s nem akarom a középiskola érzékeny szerkezetét rázkódtatás veszedelmébe sodorni. Csak arra törekszem, hogy középiskolai oktatásunk eredménye (amennyiben nem a tanároktól, hanem az intézménytől függ) lehetőleg fokoztassék s hogy a magyar középiskola a tehetetlenség erejénél fogva idők folytán ki ne kapcsolódjék a nyugateurópai egyetemes fejlődés egészéből.

Budapest, 1913. évi szeptember 27-én. *Jankovich* s. k.

*

Szíves kérelem a Péterfy-tanítványokhoz. Midőn ezelőtt 12 évvel Péterfy Sándor tanárunk 60 éves lett, szép ünnepély keretében volt tanítványai nevét viselő kis alapítványt létesítettek oly célból, hogy annak évi kamatját minden év «Sándor» napján oly nőtanítványa élvezze, aki balsorsa miatt anyagi támogatásra szorult.

Ez alapítvány kamataiból kaptak: 1902-ben Deák Ferencné szül. Potemkin Ilona óvónő 80 K, 1903-ban özv. Frank Tamásné szül. Pupos Erzsébet tanítónő 85·11 K, 1904 ben Walker Ágnes rajztanítónő 80 K, 1905-ben Guttmann Fánni óvónő 78·10 K, 1906-ban özv. Brünner Dánielné óvónő 78·48 K, 1907-ben Gregor Emma óvónő 104·57 K, 1908-ban Bouquet Vilma óvónő 74·59 K, 1909-ben özv. Brünner Dánielné óvónő 89.32 K, 1910-ben Csikjáné Pandúr Zsuzsánna óvónő 83·21 K, 1911-ben özv. Schrött Józsefné tanítónő 80·84 K, 1912-ben Theil Vilmosné óvónő 99·44 K, 1913-ban Guttmann Fánni óvónő 50 K és Gruberné Trajásovics Teréz óvónő 67 K segítséget.

A kiadások levonása után az alapítvány netto értéke ma 2601.08 korona; mivel évenként több tanítvány folyamodik a kamatokért, de csak egy kaphatja: kívánatos, hogy a tőke hozzájárulásokkal gyarapodjék.

Akit az a szerencse ért a multban, hogy Péterfy Sándor tanítványa lehetett, csak örömmel gondol vissza mélyreszántó kedélyes tanítására és aki eddig is sikeresen megállta helyét a nevelve-tanítás pályáján, hálából a mester kiváló vezetésének tudhatja be, hogy pályáján nem állt tanácstalanúl, ha a mester utasításai szerint járt el. A Péterfy-tanítványt nemcsak az jellemzi, hogy felvértezett a pedagógiai tudás fegyvereivel, hanem az is, hogy a hatóság, az igazgató, a tantestület előlegezett bizalommal állította munkakörbe

Tanítványai működésének minősége és tanítványainak hálája teszi immár halhatatlanná Péterfy Sándort, akinek csak testét temethettük el!

A hála ez alkalommal úgy nyilatkozzék meg, hogy minden tanítványa maroknyi virág pénzértékével járuljon ez alapítvány növeléséhez. Az alapítólevél rendelkezése szerint az alapítványt kezeli szivességből a Mária Dorothea egyesület; pénztáros ezidőszerint *Berta Ilona*, az Erzsébet Nőiskola igazgatója, lakik Budapesten, VII., István-út 93 szám alatt.

Alulirottak, mint a mester volt tanítványai azzal az alázatos kérelemmel fordulunk e sorok olvasóihoz, kegyeskedjenek szeretet-adományaikkal szintén növelni az alapítványt. A küldeményt kérjük címezni fentjelzett pénztáros nevére, megjegyezvén a póstautalvány szelvényén, hogy a küldemény a Péterfy-alapra szánt. Az adományokat nyugtatni fogja e folyóirat és a Mária Dorothea-egyesület évi jelentése.

Péterfy Sándort «a hazai tanítóság atyja» címmel tiszteli a közvélemény. A Péterfy-tanítványok csak mesterük szellemében cselekednek, ha testvéri szeretettel megsegítik egymást.

A Péterfy-tanítványok nevében:

Berta Ilona,

Radnainé Vámossy Ilona, *Preszmayer Emilia,*

Ferenczy Izabella. *Tolnay Anna.*

*

Árpádházi Szent Erzsébet műhelyei Cifferen. Az intézmény egy óvódával vette kezdetét, melyet 1898-ban Zichy Sarolta grófnő létesített.

Alapelve: A lelki munkát a kézművel egyesíteni, a társadalom minden rétege közösen dolgozzék a közjólét előmozdításán.

Az intézet három házban van elhelyezve; ezekből kettő 1899—1911 végéig Szent Ferencről nevezett Mária Missionárius nők vezetésére volt bízva. Első állomásuk volt ez Magyarországon. A rend akkori főnöknője és alapítója egyetértve a grófnővel, oly szándékkal küldötte a missionárius-nőket hazánkba, hogy itt megtanulva a nyelvet és noviciusokat nyervén, Amerikába kivándorolt honfitársainknak lehessenek később ott segítségökre. — A harmadik ház kezdettől fogva világi vezetés alatt áll s e vezetés terjed ki mostanában az előbbi zárda helyiségeire is. — *Az intézményben ma a következő munkát végzik.* 1. Ima: Naponta Erzsébet királyné meggyilkoltatása fájdalmas órájában. 2. Szegények, betegek, elhagyatott aggok látogatása és gondozása az intézet alkalmazottjai által, kiket a Mária congregatio vagy Szt. Ferenc III-ik rendjének egy-egy tagja kísér; gondozzák a betegeket addig is, amíg a házi betegápolás képzett betegápolónőkkel rendszeresítve nincs. 3. Óvóda (és menhely is oly anyák gyermekei részére, kik munkába menni kénytelenek). A beírt 3—6 éves gyermekek száma 150-en, a tényleg látogatóké 100-on fölül. 4. Csütörtöki kézimunka-iskola, az elemi iskola e kötelező tantárgyát Szt. Erzsébet intézete vállalta ezidőszerint. A növendékek száma 60—80. 5. Háztartási tanfolyam (6 hét, 3 havi tartam) főleg munkásleányok és menyecskék számára. A résztvevők száma 10—12. Tantárgyak főzés, sütés, mosás, vasalás, foltozás, saját fehérneműjök, népviseleti ruhájok elkészítése, kertészkedés. 6. Vasár- és ünnepnapokon a Mária leányok összejövetele és patronage. Ezek száma 60—80. 7. Az év különböző szakaiban kis ünnepélyeket, színielőadásokat rendez az igazgatóság a fiatal leányok közreműködésével, különösen oly napokon, midőn a káros korcsmai mulatságoktól óhajtanak az intézet védencei távolmaradni. 8. Évente 1—2 előadást tart egészségtanból a helyben lakó körorvos. 9. Évente lelkigyakorlatokat tartanak, melyeket Szt. Ferenc rendi áldozár vezet, az intézet termében szónokolván, a kápolnában pedig ilyenkor naponta misézik. A cifferiek és 6 közeli község lakói szorgalmasan látogatják a lelkigyakorlatokat. 10. Nyári szünidei tanfolyamok tanítónők s oly más hölgyek részére, kik az intézeti munkákkal óhajtanak megösmerkedni, a különleges technikákat, szabászatot akarják elsajátítani és fehérneművarrást kívánnak tanulni. Lakásul az intézet szerény bútorozott helyiséget bocsájt rendelkezésükre a volt zárdában. 11. Műhely, melyben ruhavarrást, fehérneművarrást végzik a legjobb, legújabb minták szerint. Iparosok, vasutasok leányai tanulnak és dolgoznak nagyrészt e helyen, körülbelül 12—14-en. 12. Rajz- és himzések műhelye. Régi minták, népies motivumok és technikák felhasználásával. Az intézet igazgatónője, iparművészeti rajz és festészeti iskolát végzett tanárnő vezetése alatt készülnek egyházi ruhák, arany- és selyemhimzésekkel, zászlók, bútorzati és ruházati tárgyak. A munkásnők száma itt 20 és 50 közt váltakozik. Időközönkint ének- és tornával is foglalkoztatják a műhelyekben dolgozó

ifjúságot. 13. Hetenkint kétszer munkakiosztás van, közel 300 himzőnő (11 faluból) részére, kik hazaviszik a munkát és saját otthonukban mellékfoglalkozásként végzik. Különösen oly őszi és téli időben, midőn a munka szünetel és kereset nincs. Szombatonként történik a fizetés. Az árú nagy része fix rendelés, a többi raktárra készül és ezt az intézet értékesíti és árúsítja. A háziipar annyi keresetet nyújt, hogy feleslegessé teszi a fiatal leányoknak az apai házat elhagyni és a városokba költözni akár mint cselédek, akár gyármunkásnők. A téli keresetről a háziipar által gondoskodva lévén, tavasszal a mezei munkához térhetnek vissza a testre-lélekre nézve legegészségesebb munkanemhez. 14. A kölcsönkönyvtárból minden himzőnő, midőn hazaviszi munkáját, egy-egy kötetet vihet magával. Az intézet alkalmazottjainak rendelkezésére is áll könyvtár. Hogy a Zichy Sarolta grófnő áldozatkészségéből fenntartott emez intézményekből mennyi áldás fakad, azt bővebben fejtegetni fölösleges.

*

Analfabéták oktatása. Az *Országos Közművelődési Tanács*, amely öt év óta irányítója és szervezője a hazai analfabéta-oktatásnak, nemzeti és kulturális szempontokból egyaránt nagyfontosságú munkáját a jelen iskolai tanévben fokozott mértékben folytatni fogja országszerte. A tanfolyamok szervezése most van folyamatban és valóban kívánatos lenne, ha a magyar néptanítók kivétel nélkül azon igyekeznének, hogy községeik analfabétáit tanfolyamba gyűjtve, azokat írni, olvasni és a számolás elemi ismereteire megtanítanák. Az *Országos Közművelődési Tanács* a tanfolyamvezető tanítókat sikeres munkájuk után tiszteletdíjban részesíti, egyben gondoskodik arról is, hogy a résztvevő analfabétak számára a tanfolyamok teljesen díjtalanok legyenek, sőt minden analfabétát ellát a szükséges olvasókönyvvel, írószerekkel és irkákkal. Az *Országos Közművelődési Tanács* felügyelete alatt álló tanfolyamokat illető tudnivalókat, a *Tanács elnöksége* (Budapest, IV., Ferenciek-tere 3. sz. II. 6.) közli mindazokkal a tanítókkal, akik közvetlenül, vagy a kir. tanfelügyelők útján ott bejelentik azon szándékukat, hogy községükben hajlandók analfabéta-tanfolyamokat szervezni és vezetni.

*

A Mária Dorothea Egyesület október 8-án tartotta igazgatósági ülését Sebestyénné Stetina Ilona elnöklete alatt. Jelenvoltak dr. Peregrinyi János alelnök, Radnai Jenőné titkár, Katonáné Thuránszky Irén, Heder Sándorné, Tanosné Ekker Auguszta, Odor Emilia és Vásony Lajos igazgatósági tagok. Bíró Sándor ügyész, Beck Ida segédpénztáros, Relkovich Mita és Csemez Paula jegyzők, Bezsila Lenke segédtitkár és Gombos Jolán az Otthon igazgatónője. Az elnök mindenek előtt reményét fejezte ki, hogy Herich Károlyné ügyvezető elnök legközelebb már átveheti az elnöklést és ismét gondjaiba veheti az egyesületet, mert egészségi állapota ezt most már megengedi, amit az igazgatóság nagy örömmel vett tudomásul. Határozatba ment, hogy az egyesület nevében üdvözölni fogják Jankovich Béla kultuszminisztert a középiskolák reformjának tervbevételéért; a tanítónői szakosztály Péterffy Sán-

dor emlékezetének szenteli legközelebbi ülését s emlékét és érdemeit az egyesület közgyülésének jegyzőkönyvébe is beiktatják. Köszönetet szavaztak Bárczy István polgármesternek az egyesület iránt tanusított jóindulatáért és Bíró Sándornak az egyesület ügyeiben kifejtett sikeres tevékenységéért. Elfogadták Grosz Leopoldin ny. felsőbb leányiskolai igazgatónőnek, 20,000 koronás alapítványát, melyet az alapító halála után mindenkor egy fiumei felsőbb leányiskolai tanítónő fog élvezni. Hédler Sándorné rendező bizottsági elnök indítványára elhatározták, hogy október 26-án vasárnap délelőtt 11-kor a *Omniában* az egyesület javára mozi előadást rendeznek mérsékelt helyárakkal s az egyesület tagjait és barátait kérik a jótékony cél támogatására. Hédernét felhatalmazták arra is, hogy amennyiben a lehetőséget erre megtalálja, a gyermekszanatóriummal és a Magyar Gazdasszonyok egyesületével közösen rendezzen a három egyesület javára nagyobb szabású Erzsébet-ünnepet. — Végül tudomásul vették még a pénztáros és az Otthon igazgatójának jelentését, elintézték a kisebb folyóügyeket és segélykéréseket.

*

Az Országos Paedagógiai Könyvtár és a vele kapcsolatos olvasóterem *ünnepnapok* kivételével nyitva van: minden vasárnap és csütörtökön d. e. 10—12-ig, továbbá péntek kivételével minden hétköznapon d. u. 3—7-ig.

Az Országos Tanszermúzeum rendezés miatt egyelőre zárva van.

IRODALOM.

Giesswein Sándor dr. KERESZTÉNYSÉG ÉS BÉKEMOZGALOM. Budapest, Stephaneum-nyomda. 1913.

E kicsiny, alig másfél íves füzetkében a békemozgalom kitünő propaganda irathoz jutott. Nagy tudással és meleg szívvel irott dolgozat ez, melyből az olvasó mindig érzi, hogy tudós szerző a hittudomány és történettudomány rengetegeiből válogatta meggyőzésre szánt adatait. Ezek az adatok felvilágosítanak, megértésre vezetnek, de mivel nincs rajtok az unalmat keltő tudákosság máza, hanem a békeszeretet melegétől áthatott hangon szólnak szivünkhöz élvezetes órát szereznek nekünk és megnyernek a békemozgalom harcosának. Aki kicsinyelte, nem értette vagy félreértette eddig e mozgalmat, meggyőződésből válik rajongóvá, ha elolvassa e füzetkét, a békebarát pedig megerősödik hitében és felfegyverzi magát erős argumentumokkal, hogy küzdjön a kultura és emberszeretet legnagyobb ellensége a háború ellen. Tanítóknak, kik sokszor tanácstalanul állanak a hivatalosan elrendelt «békenap» előtt, melegen ajánljuk e kitünő felvilágosító iratot.

*

Martos Ágostné. UTMUTATÓ A NÉMET NYELVNEK SZEMLÉLTETŐ MÓDSZER SZERINT VALÓ TANÍTÁSÁHOZ különös tekintettel a polgári iskolákra. Ára 1 K 60 f. Kapható a szerzőnél, Budapesten, I. Fehérvári-út 60.

Pár hete jelent meg a szerző kiadásában fent nevezett füzet, melynek olvasása nagy haszonnal jár mindenkire nézve, aki idegen nyelvet tanít. De épen, mert e füzetke olyan kartárs munkája, aki éveken át szerezte gazdag tapasztalatait fáradságos nehéz munkával, különösen ajánlhatom e művet kezdő tanítónőknek, akik Martosné biztos, bölcs vezetése mellett könnyebben fognak megküzdhetni az idegen nyelvoktatás nehézségeivel. Igaz, hogy a polgári iskolákra való különös tekintettel irta meg könyvét, mint polgári iskolai tanítónő, de mindenki, bárminőfokú iskolában működjék is, csupa megszívlelendő tapasztalat által szerzett jó tanácsot talál benne. Röviden foglalkozik szerző a szemléltető nyelvoktatás multjával; a szemléltető oktatás tárgyaival: az előbeszéddel, szemléltetéssel, írással, az olvasmányokkal és költeményekkel, melyeknek megválasztására nagy súlyt helyez. A nyelvtannak szerinte csak azon szabályait kell ismertetni, melyek a helyes beszédre és írásra nézve okvetlenül szükségesek. Beszél továbbá a fordításokról, az irodalom ismertetéséről, csupa olyan észrevétellel kísérve mondanivalóit, melyből látjuk, hogy ő maga

is sokat küzdött a túlzsúfolt osztályokban való beszélgetésekkel, gyakorlásokkal s sokat küzdött a negyedik osztály kicsiny óraszáma miatt az elvégzendő anyaggal; óriási súlyt helyez a helyes kiejtésre. Részletesebben szól a szemléltető módszernél alkalmazott eljárásokról, a kezdő és haladó tanulók szétválasztásáról. Közli nagy vonásokban a tanítási anyagnak 4 évre való beosztását, sőt közöl, amiért pedig azt hiszem megint a kezdő tanítónők lesznek nagyon hálásak, minden osztály számára egy-egy mintaleckét. Ez az útmutató, melyért valamennyien, akik idegen nyelvet tanítunk, hálásak lehetünk. *S. J.*

*

Thomas. A NEVELÉS A CSALÁDBAN. Fordította Holló Márton. A Világkönyvtár című gyűjteményben. Kiadja Révai. Ara 1 K 90 f.

Ebben a becses gyűjteményben most egy olyan könyv jelent meg, melynek tárgya mindenkit a legközelebbről érdekel. A nevelés nagy dolgai, örökös problémái sok gondot okoznak a szülőknek és egyre foglalkoztatják a pedagógusokat. Thomas híres könyvei: A nevelés a családban (A szülők vétkei), mely a Világkönyvtár legújabb kötete, úgy a szülőkhöz, mint a pedagógusokhoz fordúl nyilt szóval, mélyreható, az életből fakadó igazságokkal. A szülők és a gyermekek, a tanítványok és a tanítók, a szülők és a tanítók egymáshoz való viszonyát tárgyalja ez a köny. Kemény kritikája mindannak a sok hibának és tudatlanságnak, amit a gyermekkel szemben elkövetnek. Végigkíséri a gyermek nevelését a születés előtti időtől, a bölcsőtől, az iskolán keresztül a felnőtt élet küszöbéig. A szülők hazugságai, a családi fegyelem, a testi, szellemi, a vallás, nevelés, az akarat nevelésének problémái egyaránt foglalkoztatják. Világosan megírt, érdekes és élvezetes olvasmány, mely sehol nagyképüvé, unalmassá nem válik; bátor könyv, amely nemcsak a gyermekek, hanem a szülők bűneit is föltárja. A fordítást Holló Márton nagy gonddal és hozzáértéssel végezte. Az érdekes és tanulságos kötet minden könyvkereskedésben kapható.

*

Pekár Gyula új novellái. *Pekár* Gyulának négy új novellája jelent meg egy füzetbe gyüjtve *Radó* Antal kitünő vállalata, a Magyar Könyvtár kiadásában, *Lacika mamája és egyéb történetek* címmel. A címet adó novellán kívül a *Vénusz kisasszony, Esztétika* és *A boldogság útjai* címűek vannak a füzetben, valamennyi Pekár munkájának legjavából való. Érdekes történetek, pompásan beállított alakok, érdekes milieu teszik a novellákat népszerű, az olvasóközönség kedvére való olvasmánnyá, a finomabb, irodalmi értékeket kereső olvasó pedig gondos, jellemző és szines stiljükben, előadásuknak előkelő tónusában gyönyörködik. A szép füzetet a Lampel R. (Wodianer F. és fiai) cég adta ki; ára 30 fillér.

*

Dr. Jekyll és Mr. Hyde különös esete. *Robert Louis Stevenson* az újabb angol irodalomnak egyik legkitünőbb tehetségének talán legérdekesebb és legjelentékenyebb munkája jelent meg magyarul: a

Dr. Jekyll és Mr. Hyde különös esete című pompás kis regény. Stevenson legfőbb ereje, sajátságos, egészen eredeti és szuggesztiv hatásu fantasztikuma ebben a könyvében érvényesül legjobban és legteljesebben s ez ad neki különös érdekességet. *Benedek* Marcell nagy gonddal és megértő szeretettel fordította a szép munkát, mely a Magyar Könyvtárban jelent meg, a Lampel R. (Wodianer F. és fiai) cég kiadásában; ára 60 fillér.

*

A «Don Carlos» magyarul. Schiller nagyszabású drámája, hibáival, erényeivel egyaránt egyik legjellemzőbb és leghatalmasabb lendületű műve, *Don Carlos, spanyol infans* kitünő új magyar fordításban jelent meg a Magyar Könyvtárban. A német irodalom ez egyik legnagyobbszerű drámai költeményét a vállalat szerkesztője, *Radó* Antal, egyike legkiválóbb műfordítóinknak, fordította az eredeti formájának és szellemének hű visszaadásával, lendülettel teljes, kifejező versekben. A könyvet a Lampel R. (Wodianer F. és fiai) cég adta ki; ára 90 fillér.

*

Most jelent meg alulirott szerző részéről «Sertéstenyésztés és Hízlalás, női iskolák és földmívesiskolák, valamint gyakorlati gazdák és gazdasszonyok» című tankönyv. Eme munkát a legelső gazdasági szaklapok, Köztelek, Gazdaságilapok, Mezőgazdasági Szemle és a Gazdasági Népiskola Szerkesztőségei, valamint a Földmívelésügyi Miniszterium tanügyi bíráló bizottsága a legjobb tankönyvnek elismert. A munka 132 oldalra terjed ki, számos képpel van illusztrálva. Ára 1·50 K postaköltség nélkül. Megrendelések küldendők a következő címre: Westsik Vilmos, gazd. tanár, Árvaváralja, Siroka major.

*

A «**Vasárnapi Ujság**» október 12-iki száma nagyon szép képeket közöl a most felavatott soproni új muzeumról, a Műcsarnok kiállításáról, Verdi születésének századik évfordulójáról, a fiumei bombamerényletről, stb. Dr. *Sebők* Imre érdekes képes cikket irt mongolországi utazásáról. Szépirodalmi olvasmányok: *Endrődi* Sándor és *Szabolcska* Mihály versei, *Bársány* István vadásztárcája, *Schöpflin* Aladár szinházi cikke, *Lakatos* László és *Grazia Deledda* regénye. Egyéb közlemények: Takács Menyhért jászói prépost és Zilahi Simon arcképe, a néprajzi muzeum orosz kiállítás s a rendes heti rovatok. Irodalom és művészet, sakkjáték, stb. — A «*Vasárnapi Ujság*» előfizetési ára negyedévre *öt korona*, a «Világkroniká»-val együtt *hat korona*. Megrendelhető a «Vasárnapi Ujság» kiadóhivatalában (Budapest, IV. Egyetem-utca 4. sz.). Ugyanitt megrendelhető a «Képes Néplap» a legolcsóbb ujság a magyar nép számára, félévre *két korona 40 fillér*.

A **Franklin-Társulat** kiadásában **Budapesten** (IV., Egyetem-utcza 4. sz.) megjelent és minden könyvkereskedésben kapható:

HALÁSZ IMRE.

BISMARCK ÉS ANDRÁSSY

POLITIKAI TANULMÁNY

Ára 6 korona.

SZALAY LÁSZLÓ LEVELEI

Életrajzi vázlattal és megjegyzésekkel ellátva közrebocsátja

Dr. báró SZALAY GÁBOR.

A Magyar Tudományos Akadémia támogatásával.

Ára 8 korona.

MARX ÉS MÉREI

tudományos műszerek gyára

Budapest, VI., Bulcsu-utcza 7.

Telefon 21-06

Gyártanak saját gyártelepükön mindennemü **fizikai, kémiai, geometriai** és **psychologiai** tanszereket.

Felszerelnek **természetrajzi, földrajzi** és **történelmi szertárakat.**

Az Erzsébet nőiskola fizikai szertárának évek óta szállítója.

1910. Nemzetközi kiállítás Turin, arany erem és arany diszoklevél.

1911. M. kir. kereskedelemügyi Miniszternek állami arany érme.

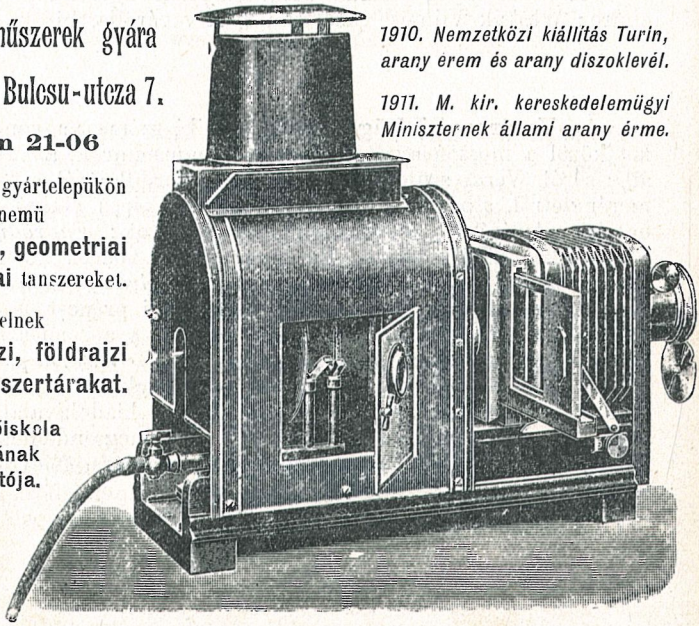

Alapíttatott 1880. *Állami érem 1896.*

Pfaff-

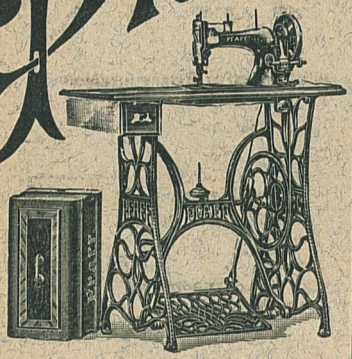

varrógépek a legjobbak!

HERBSTER KÁROLY

varrógép-nagyraktára

a világhírű

PFAFF-varrógépek

vezérképviselője

Budapest, VII., Károly-körút 9.

Nagy javítóműhely!

Képes nagy árjegyzék kivánatra ingyen és bérmentve.

Fizikai *Kémiai*

Földrajzi *Természetrajzi*

stb.

tanszereknek legjobb beszerzési forrása

ERDÉLY ÉS SZABÓ

laboratoriumi felszerelések és tanszerek gyára

Budapest, VIII., Baross-utcza 21.

Mechanikai gyár. *Üvegtechnikai műhely.*

Képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

Az iskolakönyvek legcélszerübb beszerzése.

Kétségtelen, hogy olyan helyen, ahol nincsen rendes könyvkereskedés, legcélszerübb, ha a tantestület maga gondoskodik az összes tankönyvek beszerzéséről. A közelgő tanévre ajánljuk tehát az igen tisztelt tantestületnek beszerzési forrásul cégünket, mint amely az összes forgalomban levő tankönyvekkel gazdagon van felszerelve. A tankönyveknek egy kézből való beszerzése nemcsak időmegtakaritás, de költségkimélés is, mert az együttes szállitás jutányosabb.

Különös figyelmébe ajánljuk az igen tisztelt tantestületeknek, hogy az ezen jegyzékben felsorolt tankönyvkiadványainkra első sorban kegyeskedjenek tekintettel lenni, mivel ilyen esetekben rendkivül előnyösen szerezhetik be tankönyvszükségleteiket:

a) Minden tiz egyenlő példány után egy ingyenpéldányt mellékelünk szegény tanulók számára, ezen felül megadjuk a rendes engedményt és bérmentesen szállítjuk a küldeményt.

b) E jegyzékben fel nem sorolt könyvekből is megadjuk a szokásos engedményt.

Az ezen jegyzékben felsorolt tankönyveket az iskolai gondnokság, vagy iskolaszék jótállása mellett 30 napi hitelre is szállítjuk.

A mélyen tisztelt igazgató-, tanitó- és tanár uraknak a XVII—XL. oldalon felsorolt műveket részletfizetésre is szállitjuk.

Megszerzünk vevőinknek azonkivül minden, bárki által és bárhol hirdetett könyvet és *zeneművet* is, sőt igen tisztelt vevőink kényelmére, — hogy a kétszeres postaköltséget megtakaríthassák, — ajánlkozunk *papir-, irő- és rajzszerek* beszerzésére is, amelyekről kivonatos árjegyzék ezen jegyzék LXIX. lapján található.

Ha bárhonnan szokott feltételeinknél előnyösebb ajánlat érkeznék, kérjük az ajánlatnak eredetiben való beküldését, melyet figyelembe veszünk.

Felhivjuk becses figyelmét a Lampel R.-féle könyvkereskedéssel (VI., Andrássy-ut 21.) kapcsolatos

tanszerraktárra

melyet a vallás- és közoktatásügyi Miniszterium 92443/1899 sz. alatt, Budapest székes-főváros tanácsa 43907/1899. VII. sz. alatt az intézeteknek beszerzési forrásul ajánlott. Részletes jegyzékét a XLI. lapon közöljük és kérjük, hogy ezentul tanszerrendeléseit is alulirt cégeinkhez küldeni kegyeskedjék.

Hazafiui tisztelettel

FRANKLIN-TÁRSULAT
MAGYAR IRODALMI INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA
IV, Egyetem-utca 4. sz.

LAMPEL R. KÖNYVKERESKEDÉSE
CWODIANER F. ÉS FIAI RÉSZVÉNYTÁRSASÁG.
Tanszerraktár. — Zeneműraktár.
VI., Andrássy-ut 21. szám.